

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı

2024 Raporu

Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonar

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı:

2024 Raporu

Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan

Mart 2025

Friedrich-Ebert-Stiftung (Vakfı)
20, Stasandrou, Apt. 401
CY 1060 Nicosia

Tel: +357 22377336
Email: office@fescyprus.org
Website: www.fescyprus.org

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2025. Tüm hakları saklıdır. FES'e ait yayınlar FES'in yazılı onayı olmadan ticari amaçla kullanılamaz.

Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) ya da yazarların çalıştıkları kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Yazarlar: Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan

ISSN 2672-8877 (Basılı)
ISSN 2672-8885 (Online)

Kapak Fotoğrafi ve Tasarımı: Ali Bizden
Sayfa düzeni ve baskı: Söylem Matbaa
Organize Sanayi Bölgesi, Lefkoşa
www.soylem.com

İçindekiler

Grafikler	4
Tablolar	5
Önsöz	7
Yönetici Özeti	9
Bölüm 1: Giriş	15
Bölüm 2: Yolsuzluk Hakkında	19
Bölüm 3: Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Anketi	29
Bölüm 4: İş İnsanlarıyla Yapılan Anketin Detaylı Sonuçları	37
A.Yolsuzluk algısı düzeyi ve bir önceki yıla göre değişim	38
B.Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?	41
C.Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Kimler taraf oluyor?	44
D.Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılıdır?	45
E.Kara parayla mücadelede hükümetin performansı nasıl?	47
F.Siyasette ve iş dünyasında yolsuzluk-yolsuzluğa tolerans	48
Bölüm 5: Sonuç ve Öneriler	53
Seçilmiş Kaynaklar	60
Ek: Anket Formu (2024) – İş insanları	65

Grafikler

Grafik 1: Yolsuzluk, rüşvet ve rant	38
Grafik 2.1: Yolsuzluk ciddi bir sorun mu?	39
Grafik 2.2: Yolsuzluk iş yapmaya engel mi?	40
Grafik 2.3: Durum geçen yıla göre değişti mi?	40
Grafik 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?	42
Grafik 4: Son bir yılda ilgili yetkiliye rüşvet vermeniz gerekti mi?	44
Grafik 5: Kimler yolsuzluğa karışıyor?	45
Grafik 6: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?	46
Grafik 7: Kara paraıyla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?	48
Grafik 8: 2017-2024 KKTC TI-CPI skoru	54

Tablolar

Tablo 1: KKTC-WEF 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	30
Tablo 2: KKTC-EIU 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	31
Tablo 3: KKTC-Bertelsmann 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	32
Tablo 4: KKTC yolsuzluk algı endeksi 2024 skoru ve bileşenleri	33
Tablo 5: 2024 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi	33
Tablo 6: 2024'te en iyi ve en kötü TI-CPI skorları olan ülkeler	34
Tablo 7: KKTC'nin TI-CPI sıralamasındaki yeri	36
Tablo 8: Siyasette yolsuzluk, vergi kaçırma ve yolsuzluğun cezalandırılması	49
Tablo 9: Yolsuzluk, torpil, liyakat	50
Tablo 10: Önerilen 4 reformun uygulanması halinde skor ve sıralama değişimi	57

Önsöz

Değerli okuyucular,

Dünya genelinde, yolsuzlukta yaşanan artış, toplumların refahı ve iyi yönetim için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılması ve yıllar içinde oluşan rüşvet verme geleneği dünyadaki birçok ülkede yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Hükümetlerin, kamu sektörü içerisinde yolsuzluğa karşı hoşgörü gösterme, hatta yolsuzluğa karışma eğilimi, halk arasında hükümetlere, karar vericilere ve genel anlamda siyasete karşı gittikçe artan bir hayal kırıklığına neden olmaktadır. Bu durum, toplumlar ve kamu yararı üzerinde büyük çaplı zararlara yol açmakla kalmayıp, sivil toplum güçlerinin içinde buldukları toplumları daha iyiye götürme çabalarına da ket vurmaktadır.

Kıbrıs Sorununun diğer toplumsal konuları büyük ölçüde gölgede bıraktığı ve bunların gerektiği kadar tartışılmasını engellediği Kıbrıs'ta, demokrasinin güçlendirilmesi ve iyi yönetim ilkelerinin yerleştirilmesine yönelik çabalar her iki toplumun refahı açısından da büyük önem taşımaktadır. Yolsuzluk, adanın her iki tarafında da ciddi bir sorundur. Bundan önceki altı raporda da açıkça görüldüğü üzere adanın kuzey kesiminde yolsuzluk algısı daha kötüdür. Kuşkusuz, yolsuzluğun daha az olduğu ve daha iyi idare edilen bir kuzey Kıbrıs burada yaşayanlar için faydalı olacaktır. Fakat bu, aynı zamanda, gelecekte oluşmasını umut ettiğimiz yeniden birleşmiş bir Kıbrıs'ın siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşayabilirliğini de artıracaktır.

Friedrich-Ebert- Stiftung tarafından 2018 yılında yayınlanmış olan ve 2017 yılındaki durumu inceleyen ilk yolsuzluk algısı raporu, kuzey Kıbrıs'ta yolsuzlukla mücadele anlamında, önemli bir kilometre taşı olma özelliği taşımaktadır. Gerek bu ilk rapor gerekse onu takip eden altı rapor medyada geniş yer bulmuş ve yolsuzluk konusunun kamuoyunda tartışılmasına katkı sağlamıştır. Dünyada yolsuzluk üzerine incelemelerde bulunanların en fazla başvurduğu kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayınlanan Yolsuzluk

Algı Endeksi'dir. Endeks, Kıbrıs Cumhuriyeti dahil olmak üzere 180 ülkeye ait önemli veriler sunarken, uluslararası olarak tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni içermemektedir.¹ Friedrich-Ebert-Stiftung olarak bu boşluğu doldurmaya ve bilimsel bulgular sunarak karar vericileri yolsuzlukla mücadele konusunda teşvik etmeye yönelik olan vizyonumuz, 2018 yılında yayınlanan raporu ortaya çıkaran çalışmanın hazırlanmasına yardımcı olmuştu. Raporun yazarları Ömer Gökçekuş ve Sertaç Sonan'ın çıkardığı mükemmel çalışma sayesinde Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yolsuzluğun aktörleri, mekanizmaları ve özelliklerine dikkat çekilmekle kalınmamış, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve Malta gibi ülkelerle karşılaştırılabilir bulgular ortaya konulmuştur. Buna ek olarak, hazırlanan raporlar adanın her iki kesiminde konunun daha kapsamlı bir şekilde tartışılmasına ve Kıbrıs'ta yaşayanların faydasına olacak şekilde yolsuzlukla mücadele edecek reform ve politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Tüm çabalara karşın, zorluklar karşımızda durmaya devam etmektedir: Elinizdeki ve önceki yedi raporda da görüldüğü üzere, yolsuzluk ve iyi yönetim zafiyeti kuzeyde ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 2017 raporu, kuzeydeki yolsuzluğun her yıl raporlanması bakımından uzun süreli bir girişimin başlangıç noktası olarak ortaya çıkmıştı. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs olarak 2025 yılında da 2024 içerisinde yolsuzluğun önemli paydaşlar tarafından nasıl algılandığına dair gelişmeleri ele alan çalışmayı yayınlamaktan gurur duyuyoruz. Bu çalışma, oldukça uzun bir yolculuğun sekizinci adımı olarak, kuzeyde daha iyi bir idare ve daha güçlü bir sivil topluma yönelik önemli katkılar sağlayacaktır. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs, önümüzdeki yıllarda da Sertaç Sonan ve Ömer Gökçekuş'un ortaya koyduğu bu önemli çalışmayı desteklemeye devam edecektir.

Hubert Faustmann

Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs Ofisi Direktörü

1 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası toplum tarafından adadaki tek hükümet olarak tanındığından adanın tamamı Avrupa Birliği üyesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Katılım Anlaşması'nın 10. Protokolü uyarınca, Avrupa Birliği müktesebatı siyasi bir çözüm bulununcaya kadar adanın kuzeyinde askıya alınmış durumdadır.

Yönetici Özeti

Bu yıl sekizincisini tamamladığımız Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı çalışmamızın beş temel amacı bulunmaktadır. Bunlar: (1) uluslararası kabul görmüş bir yöntem kullanarak ülkemizdeki yolsuzluk algısını ölçmek; (2) yolsuzlukla mücadele konusunda ülkemizin dünyanın geri kalanına göre hangi noktada olduğunu tespit etmek; (3) bir önceki yıla göre yolsuzluk algısında gerçekleşen değişimi saptamak; (4) genel olarak iş insanlarının yolsuzluk konusundaki nabzını tutmak ve (5) çalışmanın bulgularından hareketle toplumsal farkındalık yaratmaktır.

Özellikle ilk üç amacı gerçekleştirmek adına, bu çalışma, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan, fakat ülkemizi kapsamayan, Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) metodolojisini temel almaktadır ve iş insanlarıyla uzmanların görüşlerine dayanmaktadır.

Önceki yıllarda olduğu gibi, TI-CPI metodolojisini temel alarak ortaya çıkardığımız ve Kuzey Kıbrıs'a özel sorularla genişlettiğimiz anket, Lipa Danışmanlık anket şirketi tarafından telefonda görüşme (CATI) ve 'on-line' (CASI) anket yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası, Kıbrıs Türk Sanayi Odası, Kıbrıs Türk İnşaat Müteahhitleri Birliği, Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası ve Kıbrıs Türk Otelciler Birliği'ne kayıtlı firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 352 katılımcıya uygulandı. İş insanlarıyla yapılan anketlerin saha çalışması 2025 yılının başında tamamlandı. Örneklemi oluşturan 352 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin faaliyette bulunduğu süre ve benzeri konularda, iş dünyasını temsil edecek şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Uzmanların görüşleri de yine Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün geliştirmiş olduğu metodolojiden yararlanarak hazırladığımız bir anket çerçevesinde 2025 yılının Ocak ayında CASI yöntemiyle toplandı. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, uzman anketini, ülkemizdeki devlet mekanizmasının işleyişine dair geniş deneyime sahip, küçük bir grup, üst düzey emekli kamu görevlisi cevapladı.

İş insanları ve uzmanların sorularımıza verdiği yanıtlar bir araya getirildiğinde ülkemizin TI-CPI 2024 skoru 100 üzerinden 26 olarak hesaplanmıştır. 0-100 ölçeğinde, sıfır yolsuzluğun çok yüksek olduğuna, 100 ise yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu skor, 2025 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2024 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün oldukça altındadır ve bizi 140'ıncı sıraya yerleştirmektedir.

Geçtiğimiz seneye kıyaslandığında, ülkemizin skorunda bir puanlık bir düşüş gerçekleşmiş ve sıralamadaki yerimiz değişmemiştir. Bununla birlikte, yolsuzluk algısındaki bu kötüleşme, ülkemizde kamu yönetimine duyulan güvenin daha da azalmasına yol açmaktadır. Ülkemizin geçen seneki skoru, komşumuz Türkiye'nin skorunun 7 puan gerisindeyken, bu yıl Türkiye'ninkinin 8 puan gerisinde olduğumuz görülmektedir. Güney komşumuzun skoru ise geçen yıl 53 iken, bu yıl 56'ya yükselerek 46. sıraya yerleşmiştir. Buna paralel olarak, güney komşumuzla olan puan farkımız da 26'dan 30'a çıkmış ve aramızdaki fark daha da açılmıştır. Bu durum, KKTC'de yolsuzlukla mücadelede etkin politikaların eksikliğine ve uluslararası standartlara uyum sağlama konusundaki zorluklara işaret etmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, rapor, bir skor hesaplamasının ötesine gitmekte ve iş insanlarının yolsuzluk konusundaki algı ve deneyimlerini de derinlemesine incelemektedir. Bu çerçevede iş insanlarına, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün farklı çalışmalarda kullandığı soruların yanında ülkemize has sorular da yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar raporda detaylarıyla paylaşılmıştır. İş insanlarıyla yapmış olduğumuz anketin sonuçlarını on üç başlık altında özetlemek mümkündür.

1. Yolsuzluk çok yaygındır ve çok ciddi bir sorundur.

Ankete katılan iş insanlarının %75'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) rüşvet ve yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğunu düşünmektedir. Dahası, %74'ü yolsuzluğun 'çok ciddi bir sorun' olduğu kanaatinde.

2. Yolsuzluk bir önceki yıla göre artış göstermiştir.

Her üç iş insanından ikisi, bir yıl önceye göre ülkede yolsuzluğun artmış olduğunu düşünmektedir. 2024 yılında yolsuzluğun azaldığını

düşünenlerin oranıysa sadece %4'tür.

3. Yolsuzluk en fazla kamu ihaleleri ve izin/lisans işlemlerinde gerçekleşmektedir.

Katılımcılara göre 'rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmanın' en yaygın olduğu üç işlem şu şekilde sıralanmıştır: Katılımcıların %64'ü kamu ihaleleri ve izin/lisans işlemlerinde rüşvetin çok yaygın olduğunu düşünmektedir; bunu kamuya ait arazi ve binaların tahsisi ve kiralanması (%60) ve devlet teşvikleri (%56) takip etmektedir. Rüşvetin en az olduğu alanlarsa sırasıyla şunlardır: yargı kararlarını etkilemek için (%32); yerel yönetim/belediye hizmetleri (%36); ve devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken (%38).

4. Her üç iş insanından biri rüşvet vermiştir.

Yukarıdaki soruya devam niteliğinde sorduğumuz "Son bir yıl içerisinde yukarıdaki hizmetlerden herhangi birini almak için sizin ya da çevrenizdekilerden birinin ilgili yetkiliye rüşvet ya da hediye vermeniz ya da bir iyilik yapmanız gerekti mi?" sorusuna katılımcıların %35'i "evet" cevabı vermiştir; bu soruya yanıt vermeyenlerin oranıysa %10'dur.

Buna gösterilen en yaygın üç gerekçe ise sırasıyla, işleri hızlandırmak (%40), işleri tamamlayabilmek (%20) ve yapılan işin maliyetini azaltmak (%9) olmuştur.

5. Kamu kaynakları siyasetçiler ve üst düzey memurlar tarafından istismar edilmektedir.

Ankete katılanların %57'si kamu kaynaklarının yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılmasının 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, bunun hiç olmadığını düşünenlerin oranı sadece %5'tir.

Katılımcılar, Hükümet üyeleri ve onların atadıklarının yolsuzluğa en fazla karışan iki grup olduğunu düşünmektedir: Kabine üyeleri arasında yolsuzluk çok yaygındır diyenlerin oranı %60'ken, onları %55'le üst kademelerdeki memurlar takip etmektedir. Ankete katılanlar tarafından yolsuzluğa en az karıştığı düşünülen meslek gruplarıysa Polisler, Savcılar ve Hakimlerdir: Ankete katılanların %31'i Polisler arasında yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğu düşüncesine sahipken, Savcılar ve Hakimler için bu

oranlar sırasıyla %30 ve %29'dur.

6. Yolsuzluğu caydırması beklenenler başarılı değildir.

İş insanlarıyla yapılan ankette, “Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?” sorusu sorulmuştur. Burada da ankete katılan iş insanları arasında herhangi bir kurumu “son derece başarılı/etkili” bulanların oranı çok düşüktür.

En etkili bulunan, katılımcıların %26'sı tarafından çok başarılı bulunan Polis olmuştur; ikinci sıradaysa Başsavcılık (%25) ve Mahkemeler (%23) yer almaktadır. Sıralamanın en sonundaysa katılımcıların %61'inin hiç başarılı bulmadığı Meclis bulunmaktadır. Hükümeti “çok başarısız” bulduğunu ifade edenlerin oranıysa %60'tır.

7. Hükümet kara parayla mücadele konusunda da sınıfta kalmıştır.

İş insanlarına yöneltilen “Hükümetin kara para aklama faaliyetleriyle mücadelesini ne kadar başarılı buluyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, 2024 yılında da hükümetin bu konudaki performansına duyulan güvenin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%55), ülkede kara para aklamaya yönelik faaliyetlerin sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu kanaatindedir. Buna ek olarak, kara parayla mücadele konusunda hükümeti hiç başarılı bulmayanların oranı %71'e yükselmiştir.

8. Seçimlerde maddi menfaat vaat edilmesi yaygındır.

‘Seçmenlere belirli bir şekilde oy kullanmaları için para ödenmesi ya da özel bir menfaat vaat edilmesinin’ sıklıkla gerçekleştiğini düşünenlerin oranı %61'dir. Bunun yanında, seçmenlerin belli bir şekilde oy kullanmamaları durumunda cezalandırılmakla tehdit edilmesinin sıklıkla gerçekleştiğini düşünenlerin oranı %34'tür.

9. İş dünyası siyaset ilişkisi son derece sıkıntılıdır.

‘Büyük şirketlerin vergilerini ödemekten kaçınmasının’ çok sık karşılaşılan bir durum olduğunu ifade edenlerin oranı %43'tür. Benzer şekilde, KKTC Hükümetinin ‘büyük ölçüde, sadece kendi çıkarını

düşünen, birkaç büyük çıkar grubu tarafından yönetildiğini' söyleyenlerin oranı %62'dir.

10. Yolsuzluğa karışan yetkililerden hesap sorulmuyor.

Ankete katılanların %45'i yolsuzluğa karışan yetkililerin hiçbir zaman cezalandırılmadığını söylerken, bunun çok seyrek karşılaşılan bir durum olduğunu söyleyenlerin oranı %28'dir. Yolsuzluğa adı karışan yetkililerden sıklıkla ya da çok sık hesap sorulduğunu söyleyenlerin oranıysa sadece %13'tür.

11. Yolsuzluğa karşı toleransta bir artış vardır.

'İşleri hızlandırmak için kamu kurumlarında çalışanlarla olan kişisel ilişki ve bağlantıların kullanılması kabul edilebilir bir şeydir' ifadesine katıldığını söyleyenlerin oranı, 2023 yılında %17 iken 2024 yılında %25'e çıkmıştır. Bu oran, 2022'de %5 seviyesindeydi ve son iki yılda kayda değer bir artış göstermiştir.

Benzer şekilde, 'İyi hizmet verdiği sürece, hükümetin yolsuzluğa bulaşması kabul edilebilir bir şeydir' ifadesine katıldığını söyleyenlerin oranı 2023'te %9 iken 2024'te %11'e yükselmiştir. 2022'de bu oran sadece %3'tü, dolayısıyla yolsuzluğa karşı toleransın son iki yılda giderek arttığı görülmektedir.

12. Rüşvet iş yapmanın önünde çok büyük bir engeldir.

Yolsuzluğun iş yapmanın önünde çok büyük bir engel olduğunu düşünenlerin oranı %65 iken, yolsuzluğun iş yapmanın önünde hiçbir engel olmadığını söyleyenlerin oranı %8'dir.

13. Ülkemizde insanların başarı şansı liyakat ve çabaya bağlı mıdır?

2024'te ilk kez yöneltilen bu soruya katılımcıların %39'u katıldığını, %37'si ne katıldığını ne de katılmadığını, %24'ü ise katılmadığını belirtmiştir. Sonuçlar, ülkede bireysel başarının liyakat ve çabaya bağlı olup olmadığı konusunda görüş ayrılığı olduğunu göstermektedir.

Bölüm 1:

Giriş

Hem demokratikleşme hem de ekonomik anlamda gelişimini tamamlamamış birçok ülkede olduğu gibi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) de yolsuzluk önemli bir gündem maddesi olmaya devam etmektedir.

Özellikle 2024 yılı, ülkedeki yolsuzluk algısının daha da kötüleştiği bir dönem olarak öne çıkmıştır. Bu yıl içerisinde ortaya çıkan skandallar, kamu yönetimine ve denetim mekanizmalarına duyulan güvenin sarsıldığını göstermektedir. Bunlardan en dikkat çeken, Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi'nde (KSTÜ) patlak veren sahte diploma skandalıdır. Bu skandal kapsamında, üniversitenin küçük ortağı ve genel sekreterinin, 600'ü aşkın kişiye sahte diploma verdiği tespit edilmiştir. Soruşturma çerçevesinde, Yükseköğretim Planlama, Denetleme ve Akreditasyon Kurumu (YÖDAK) Başkanı ve yardımcısı da rüşvet aldıkları iddiasıyla tutuklanmışlardır. Bu skandalın yanı sıra, KKTC'de sağlık sektöründe de ciddi yolsuzluk iddiaları gündeme gelmiştir. Özellikle, az sayıda eczane ve doktorun kurdukları düzenekle devleti bir yılda 60 milyon TL zarara uğrattığı iddia edilmiştir.

Yolsuzluk konusunda dünyada en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 1995 yılından beri her yıl yayınladığı Yolsuzluk Algı Endeksidir. 180 ülke ve bölgenin, kamu sektöründeki yolsuzluk algısına göre sıralandığı bu endekse ülkemiz dahil değildir; dolayısıyla da uzun süre ülkemizdeki yolsuzluk algısı konusunda elimizde kapsamlı veri bulunmamaktaydı. Bu eksikliği gidermek ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak amacıyla, 2017 yılında, bir Alman düşünce kuruluşu olan Friedrich Ebert Vakfı için Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısı konusunda bir çalışma başlattık. Elinizdeki 2024 yılı raporu, bu çalışmanın sekizinci ürünüdür.

Çalışmanın bundan sonra da her yıl tekrarlanması planlanmaktadır. 2018'de yayınlanan ilk çalışmada 'bu anket uzun soluklu olması arzulanan bir çabanın ilk adımı, hatta bir anlamda pilot çalışması olarak görülmelidir' demiş, ilk çalışmada tespit edilen noksanlıkların ileriki çalışmalarda giderilmesini hedeflediğimizi belirtmiştik. Aynı şekilde, okuyucuların bu yönde yapacakları yorum ve önerilerin daha isabetli sonuçlara varabilmek ve daha rafine öneriler yapabilmek açısından önemli olduğunu düşündüğümüzü ve yapılacak önerileri dikkate alacağımızı ifade etmiştik. Bu doğrultuda, hem önceki raporların hazırlanması sürecinde edindiğimiz tecrübeler hem de raporu paylaştığımız mecralarda aldığımız geri iletiler ışığında, bu yıl da anket formunda bazı küçük değişiklikler yapmayı uygun gördük. Ancak, bulguların yıldan yıla mukayese edilebilirliğini bozmamak adına bu değişiklikleri mümkün olduğunca sınırlı tuttuk. Bu kapsamda, yapılan değişiklikler iki yeni sorunun eklenmesiyle sınırlıdır:

1.KKTC'de çalışma izni işlemlerinde, rüşvet vermek ya da el altından fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?

2.Bu ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtir misiniz? Ülkemizde insanların başarı şansı çoğunlukla kendi liyakatlerine ve çabalarına bağlıdır. Bu eklemelerle birlikte, anketin temel yapısı ve önceki yıllarla kıyaslanabilirliği korunmuştur.

Anket formundaki bu değişiklikleri yaparken, anket uygulamasının kapsamını geniş tutmaya dikkat ettik: Kıbrıs Türk Ticaret Odası yanında, Kıbrıs Türk Sanayi Odası, Kıbrıs Türk İnşaat Mütahhitleri Birliği, Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası ve Kıbrıs Türk Otelciler Birliği'ne kayıtlı firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan iş insanlarına bu anketi uyguladık.

2024 yılı için hazırladığımız bu sekizinci raporda da geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır:

- 1. IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı (IMD)**
- 2. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Yönetici Görüşleri Anketi**
- 3. Economist Intelligence Unit (EIU) Ülke Riski Derecelendirmeleri**
- 4. Bertelsmann Vakfı Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri (SGI)**

IMD'den gelen tek bir soru vardır. İş insanlarına sorulan bu soru genel olduğu kadar nettir ve yolsuzluk ve rüşvetin ne kadar yaygın olduğunu sorgulamaktadır. WEF'in soruları yolsuzluğun hangi spesifik alanlarda yapıldığını ve düzeyini ölçmeyi amaçlayan sorulardır ve IMD'den gelen soruya benzer şekilde sadece iş insanlarına sorulmaktadır. SGI'dan ve EIU'dan gelen sorularsa yolsuzluğu önlemeye yönelik yasal düzenlemeler ve kurumların ne kadar etkili ve caydırıcı olduğunu ölçmeye çalışmaktadır. Bu sorularsa, uzmanlara sorulmaktadır. Ülke skoru bu dört soru setinden gelen skorların ortalamasıdır.

2023 yılı raporunda olduğu gibi, iş insanlarına sorulacak sorulardan oluşan anketi hazırlarken, bu kaynaklardan gelen spesifik sorulara ek olarak bazı devam soruları ve ülkemiz şartlarına uyarladığımız birkaç soruyu sormaya devam ettik. Ayrıca, SGI ve EIU'dan gelen soruların bazılarını sadece uzmanlara değil iş insanlarına da sorduk. Bunlara ek olarak, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün sıradan vatandaşlara uyguladığı Küresel Yolsuzluk Barometresi anketinde kullandığı soruların bazılarını da iş insanlarına yönelttik. Bu şekilde iş dünyasının yolsuzluk konusundaki tecrübe ve algılarını daha yakından incelemeyi hedefledik. Elde ettiğimiz sonuçlara raporda detaylı olarak yer verilmektedir. Bununla birlikte, diğer ülkelerin skorlarıyla birebir karşılaştırma yapmayı olanaklı

kılmak için, yolsuzluk skorlarının hesaplanmasında, bizim eklediğimiz sorulara verilen yanıtlar dikkate alınmamıştır.

Önceki yıllarda olduğu gibi, TI-CPI metodolojisini temel alarak ortaya çıkardığımız ve Kuzey Kıbrıs'a özel sorularla genişlettiğimiz anket, Lipa Danışmanlık tarafından telefonda görüşme (CATI) ve 'online' (CASI) anket yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası, Kıbrıs Türk Sanayi Odası, Kıbrıs Türk İnşaat Mütahhitleri Birliği ve Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası'na kayıtlı firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 352 katılımcıya uygulandı. İş insanlarıyla yapılan anketlerin saha çalışması 2025 yılının başında tamamlandı.

İş insanları ve uzmanların sorularımıza verdiği yanıtlar bir araya getirildiği zaman ülkemizin TI-CPI 2024 skoru 100 üzerinden 26 olarak hesaplanmıştır. Bu skor 2025 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2024 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 140'ıncı sıraya yerleştirmektedir.

Çalışmanın ayrıntılarını içeren rapor, beş bölümden oluşmaktadır. Girişi takip eden ikinci bölümde, yolsuzluk konusunda genel bir teorik tartışmaya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde KKTC özelinde yolsuzluk algı skorunun bileşenleri ve bileşik skor ortaya konulmakta ve bu skor dünyanın geri kalanıyla mukayese edilmektedir. Dördüncü bölümde, iş insanlarıyla yapılan ankete verilen yanıtlar detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Son bölümde, 2017-2024 yılları arasında ülkemizin TI-CPI skorundaki değişimler ve bunun kaynakları sunulduktan sonra, çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı noktaya çekebilecek politika önerileri yapıp, bunların uygulanması durumunda ortaya çıkabilecek tablo değerlendirilmektedir. İş insanlarına uygulanan anket formu ek kısmında okuyuculara sunulmuştur.

Bölüm 2:

Yolsuzluk Hakkında

Katoliklerin rubani lideri Papa'dan tutun da Çin Komünist Partisi Genel Sekreterine kadar geniş bir yelpazede birçok otorite yolsuzluğun toplumların refahını azaltan ciddi bir tehdit olduğu konusunda hemfikirdir.⁴

Birçok uluslararası kuruluş, sivil toplum örgütü ve devlet yetkilisi yolsuzluğu ortadan kaldırmayı en büyük hedefleri olarak sunmaktadır. Buna rağmen, bu konudaki çabaların pek de bir işe yaramadığı fikri giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çünkü yolsuzluğun seviyesini ölçmeyi amaçlayan değişik göstergeler, yolsuzluğun azalmak yerine arttığına işaret etmekte ve dünya giderek daha çok yolsuzluk olan bir yer haline gelmektedir.

Gösterilen ilgiye ve yolsuzluğu azaltmaya yönelik tüm çabalara rağmen, zaman içinde yolsuzluğun artması bizi endişelendirmeli midir? Çok sayıda ciddi sorunla boğuşan bir dünyada, yolsuzlukla mücadeleye gerçekten öncelik vermeli miyiz? Bu sorulara verilecek cevap, hiç şüphesiz, kesin bir evet olmalıdır. Çünkü yolsuzluk, ekonomik ve toplumsal düzen üzerinde çift darbe [double whammy] etkisi yaratarak hem ekonomik verimliliği hem de ekonomik adaleti olumsuz yönde etkiler. Bir yandan, kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olarak ekonomik etkinliği düşürür, yatırımları caydırır ve uzun vadeli büyümeyi sekteye uğratar. Öte yandan, gelir dağılımını bozarak toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir ve fırsat eşitliğini zayıflatır. Bu nedenle, yolsuzluk yalnızca ahlaki bir mesele değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı ve toplumsal adaleti doğrudan tehdit eden kritik bir sorundur.

Yolsuzluğun Ekonomik ve Toplumsal Etkileri

Yolsuzluk, ekonomik sistemin işleyişine ciddi zararlar veren bir olgu olup, ekonomik büyümeyi çeşitli kanallarla sekteye uğratmaktadır. Bu etkilerin başında ekonomik etkinliğin azalması ve kaynakların hatalı tahsis edilmesi gelmektedir. Piyasa ekonomilerinde, nispi fiyatlar hem üreticiler hem de tüketiciler için kritik bir bilgi kaynağıdır; fiyatlar aracılığıyla ekonomik birimlere hangi malların ve hizmetlerin daha fazla üretilmesi gerektiği, hangi sektörlerin yatırım için daha cazip olduğu ve tüketicilerin hangi ürünlere yönelmesi gerektiği gibi hayati bilgiler sağlanır. Ancak, yolsuzluk nedeniyle bozulan fiyat mekanizması, ekonomik aktörlerin doğru kararlar almasını engelleyerek kaynakların verimli kullanılmasını zorlaştırır.

Yolsuzluk, piyasa sinyallerinin doğru çalışmasını engelleyerek arz ve talep dengesini bozar. Örneğin, kamu ihalelerinde en verimli ve düşük maliyetli firmalar yerine, yolsuzluk ağlarına dahil olan firmalar avantaj sağlayabilir. Bu durum, kamu kaynaklarının verimsiz projelere yönlendirilmesine ve üretken yatırımların önünün kesilmesine neden olur. Benzer şekilde, rüşvet ve kayırmacılık gibi yolsuzluk biçimleri, özel sektör yatırımlarının da piyasadaki gerçek fırsatlar yerine, kişisel ya da siyasi bağlantılara dayalı olarak yönlendirilmesine yol açabilir. Bu tür yanlış yönlendirilmiş yatırımlar, uzun vadede ekonomik büyümeyi yavaşlatan

bir faktör haline gelir.

Fiyat mekanizması, ekonomik sistemin en temel unsurlarından biridir ve serbest piyasalarda kaynak tahsisinin etkin şekilde yapılmasını sağlar. Ancak, yolsuzluk piyasaya müdahale ederek, fiyatların doğal şekilde oluşmasını engeller. Örneğin, rüşvetin yaygın olduğu bir ekonomide, işletmelerin rekabet avantajı sağlamak için kalite ve verimlilik artırıcı yatırımlara yönelmeleri yerine, bürokratik süreçleri aşmak için yasadışı ödemeler yapmaya öncelik vermeleri söz konusu olabilir. Bu da uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiler yaratarak, inovasyonu ve verimlilik artışını sekteye uğratar.

Sonuç olarak, yolsuzluğun piyasa ekonomisinde yarattığı bozulmalar, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini tehlikeye atar. Kaynakların yanlış tahsis edilmesi, piyasa sinyallerinin bozulması ve yatırım kararlarının rasyonel temeller yerine yolsuzluk ilişkilerine göre şekillenmesi, ülke ekonomisinin uzun vadeli kalkınma potansiyelini zayıflatır. Bu nedenle, yolsuzluğun önlenmesi, sadece ahlaki ve hukuki bir gereklilik olmanın ötesinde, ekonomik büyümenin ve refahın sürdürülebilirliği açısından da hayati bir öneme sahiptir.

Brezilya'daki Lava Jato (Araba Yıkama) soruşturması, modern tarihin en büyük yolsuzluk skandallarından biri olarak, kamu kaynaklarının kötüye kullanımı ve kamu-özel sektör ilişkilerindeki yolsuzluğun ekonomik etkilerini gözler önüne sermiştir. Bu soruşturma, devlete ait petrol şirketi Petrobras ve büyük inşaat firmaları arasındaki geniş çaplı rüşvet ağını ortaya çıkarmış, hükümet yetkililerinin ve özel sektör temsilcilerinin ihale süreçlerini manipüle ederek kişisel çıkar sağlamalarına olanak tanıdığını göstermiştir. Yolsuzluğun ortaya çıkmasıyla birlikte, Brezilya'daki yatırım ortamı ciddi şekilde zarar görmüş, yerli ve yabancı yatırımcılar belirsizlik nedeniyle piyasadan çekilmiş, ekonomik büyüme yavaşlamış ve ülkenin kredi notu düşmüştür. Ayrıca, bu skandal devlet kurumlarına olan güveni derinden sarsmış, hükümete duyulan güvenin azalmasına ve politik istikrarsızlığın artmasına neden olmuştur. Bu süreçte, yatırımcılar yalnızca finansal kayıplarla değil, aynı zamanda öngörülemeyen hukuki ve düzenleyici risklerle de karşı karşıya kalmış, bu da Brezilya'nın uzun

vadeli ekonomik kalkınmasını sekteye uğratmıştır.

Benzer bir durum Nijerya'da petrol gelirlerinin yönetiminde gözlemlenmiştir. Nijerya, Afrika'nın en büyük petrol üreticilerinden biri olmasına rağmen, bu doğal kaynağın ülke ekonomisine sağladığı katkı yolsuzluk nedeniyle büyük ölçüde sınırlı kalmıştır. Devlet kontrolündeki petrol gelirleri, yolsuzluk nedeniyle etkin bir şekilde kullanılamamış, kamu fonları kişisel servet birikimine yönlendirilmiş ve altyapı yatırımları ihmal edilmiştir. Petrol gelirlerinin büyük bir kısmının belirli siyasi ve ekonomik elitlerin elinde toplanması, halkın temel hizmetlere—sağlık, eğitim, temiz su ve enerjiye—erişimini zorlaştırmış, gelir dağılımında derin eşitsizliklere neden olmuştur. Yolsuzluk nedeniyle şeffaflığın sağlanamaması, uluslararası yatırımcıların Nijerya piyasasına olan güvenini azaltmış ve doğrudan yabancı yatırımları (DYY) olumsuz etkilemiştir. Sonuç olarak, petrol gibi yüksek gelir potansiyeline sahip bir sektörden elde edilmesi beklenen ekonomik faydalar büyük ölçüde heba edilmiş, Nijerya'nın sürdürülebilir kalkınma süreci sekteye uğramıştır.

Doğu Avrupa'da ise bazı ülkelerde şeffaflık eksikliği doğrudan yabancı yatırımların azalmasına yol açarak, uzun vadede ekonomik rekabet gücünü zayıflatmıştır. Özellikle eski Sovyet bloğu ülkelerinde, devlet kurumlarının yeterince hesap verebilir olmaması, bürokratik süreçlerdeki belirsizlikler ve rüşvetin yaygın bir uygulama haline gelmesi, yatırımcıların bu bölgelere olan ilgisini azaltmıştır. Yabancı şirketler, yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde hukuki güvenliğin sağlanamaması, sözleşmelerin uygulanamaması ve adil rekabet ortamının bulunmaması nedeniyle yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. Örneğin, devlet ihalelerinde belirli şirketlere ayrıcalıklı muamele edilmesi veya iş yapmanın gayriresmi ödeme gerektirmesi, rekabetin bozulmasına ve piyasada verimsiz firmaların ayakta kalmasına neden olmuştur. Bu tür uygulamalar, ekonomide verimlilik kaybına yol açarken, özel sektörün inovasyon ve büyüme potansiyelini de sınırlamaktadır.

Sonuç olarak, yolsuzluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde ciddi ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Brezilya'daki Lava Jato skandalı gibi büyük çaplı yolsuzluk olayları yatırım ortamını bozar ve

büyüme yi yavaşlatırken, Nijerya örneğinde olduğu gibi doğal kaynak zengini ülkelerde yolsuzluk, gelirlerin etkin kullanılmasını engelleyerek halkın refah seviyesini düşürmektedir. Doğu Avrupa'da ise şeffaflık eksikliği, ekonomik büyüme yi doğrudan etkileyen yabancı yatırımları caydırmaktadır. Tüm bu örnekler, yolsuzluğun yalnızca ahlaki ve hukuki bir sorun olmakla kalmayıp, ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olduğunu göstermektedir.

Yolsuzluk ve Toplumsal Adaletsizlik: Derinleşen Eşitsizlikler ve Güven Erozyonu

Yolsuzluk, yalnızca ekonomik büyüme ve yatırım ortamı üzerinde olumsuz etkiler yaratmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal adaletsizliği derinleştirerek sosyal dokuyu da ciddi biçimde zedeler. Yolsuzluk, eşit fırsat ilkesine dayalı bir sistemin yerine, ayrıcalıklı grupların ve bireylerin haksız kazanç sağlamasına imkan tanıyan bir düzen oluşturur. Bu durum, özellikle gelir dağılımında adaletsizliği artırarak toplumun farklı kesimleri arasında ekonomik ve sosyal uçurumların genişlemesine yol açar. Kamu kaynaklarının belirli bir kesimin lehine kullanılması, dezavantajlı grupların sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel hizmetlere erişimini zorlaştırırken, ekonomik fırsatların belirli bireyler ya da gruplar tarafından tekelleştirilmesine neden olur.

Yolsuzluk, iş güvencesi ve istihdam fırsatlarının adil bir şekilde dağıtılmasını engelleyerek toplumsal mobilite kısıtlar. İşe alım süreçlerinde liyakatin değil, rüşvet ve kayırmacılığın belirleyici olması, hem bireysel hem de kurumsal verimliliği olumsuz etkiler. Yetkin ve nitelikli bireylerin hak ettikleri pozisyonlara ulaşamaması, ekonomik sistemin uzun vadeli rekabet gücünü de zayıflatır. Örneğin, kamu sektöründe yapılan usulsüz atamalar ve terfiler, işin ehline verilmesini engelleyerek hizmet kalitesinin düşmesine sebep olur. Bu, özellikle eğitim ve sağlık gibi kritik kamu hizmetlerinde büyük sorunlara yol açar; nitelikli öğretmenler yerine siyasi bağlantıları güçlü bireylerin eğitim sektöründe yer alması, gelecek nesillerin eğitim kalitesini düşürerek insan sermayesinin zayıflamasına neden olur.

Aynı şekilde, liyakate dayanmayan atamalar sağlık hizmetlerinde de düşük kaliteye ve hastaların mağduriyetine yol açarak halk sağlığını tehlikeye atar. Özel sektörde ise yolsuzluğun işe alım süreçlerine sirayet etmesi, yenilikçiliği ve girişimciliği engelleyerek uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilere sebep olur. İş dünyasında, kayırmacılığın yaygın olduğu ortamlarda rekabetçi olmayan firmalar ayakta kalabilirken, gerçekten yetkin ve inovatif girişimciler dışlanabilmektedir. Bu da ekonomik dinamizmin ve üretkenliğin azalmasına yol açarak, işsizlik oranlarının artmasına ve toplumsal huzursuzluğun yükselmesine neden olabilir.

Yolsuzluğun en önemli olumsuz etkilerinden biri de devlet kurumlarına duyulan güveni sarsmasıdır. Kamu kurumlarının adil ve tarafsız bir şekilde hizmet sunmadığı algısı, vatandaşların devlete olan güvenini ciddi şekilde azaltır. Devletin temel işlevlerinden biri olan kamu hizmetlerinin eşit şekilde sunulmadığı ve yolsuzluk mekanizmaları aracılığıyla belirli grupların avantaj sağladığı düşüncesi, toplumsal huzursuzluğu artırarak vatandaşların gayriresmi yollara sapmasına yol açar.

Sosyal sermaye açısından bakıldığında, toplumun yolsuzlukla iç içe olduğu ülkelerde bireyler arası güven de zayıflamaktadır. Adaletsiz bir sistemde bireyler, kendi çıkarlarını koruma refleksiyle hareket ederek kurumsal süreçlere olan inançlarını kaybederler. Seçimlere katılım oranlarının düşmesi, vergilerin ödenmemesi ya da kamu politikalarına duyarsızlık gibi sonuçlar, demokratik sistemin işleyişini doğrudan etkileyebilir. Yolsuzluk, devlet-vatandaş ilişkisini aşındırarak toplumda hukuk dışı uygulamalara karşı bir hoşgörü geliştirilmesine de yol açabilir.

Sonuç olarak, yolsuzluk yalnızca ekonomik zararlar yaratmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal adaletsizliği ve gelir eşitsizliğini artırarak, sosyal sermayeyi ve kamu güvenini zayıflatır. İş güvencesinin rüşvet ve kayırmacılıkla belirlenmesi, liyakat sistemini yok ederken, verimliliği düşürerek uzun vadeli ekonomik ve sosyal gelişmeyi sekteye uğratar. Aynı zamanda, devlet kurumlarının güvenilirliğinin azalması, vatandaşların demokratik katılımını zayıflatır ve toplumsal dayanışmayı erozyo-

na uğratır. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele sadece ekonomik refah açısından değil, toplumsal adaletin ve demokratik değerlerin korunması açısından da hayati önem taşımaktadır.

2024 Nobel Ekonomi Ödülü ve Kurumların Ekonomik Kalkınmadaki Rolü

2024 Nobel Ekonomi Ödülü, Daron Acemoğlu, Simon Johnson ve James Robinson'a verilmiş olup, bu ödül, kurumların ekonomik büyüme, gelir dağılımı, eşitsizlik ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki kritik rolünü vurgulayan çalışmaları nedeniyle takdir edilmiştir. Bu üç akademisyenin araştırmaları, güçlü ve bağımsız kurumların ekonomik kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olduğunu ve zayıf kurumsal yapıya sahip ülkelerde ekonomik başarının sürdürülebilir olamayacağını göstermektedir. Özellikle, kurumsal istikrarın, ekonomik ve siyasi yapıyı şekillendirdiği, yolsuzluk gibi yapısal problemlerin kurumsal zayıflıklardan beslendiği ve bu tür sorunların ekonomik büyüme üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler yarattığı vurgulanmaktadır.

Acemoğlu, Johnson ve Robinson'un çalışmaları, hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının korunması ve devletin hesap verebilirliği gibi temel kurumsal unsurların ekonomik kalkınmayı doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Yolsuzluk, bu kurumsal unsurların zayıflamasıyla birlikte yaygınlaşırken, hukukun üstünlüğünün zedelendiği toplumlarda bireylerin ekonomik güvenceleri azalmakta, özel sektör yatırımları düşmekte ve kamu hizmetleri kalitesizleşmektedir. Araştırmalar, güçlü ve şeffaf kurumların varlığının piyasa güvenini artırarak hem yerel hem de uluslararası yatırımcıları teşvik ettiğini göstermektedir. Bir ülkedeki yatırım ortamının sağlıklı ve sürdürülebilir olabilmesi için, hukukun güvence altına alınmış olması, devletin hesap verebilirlik mekanizmalarına sahip olması ve yolsuzluğun sistematik olarak engellenmesi gerekmektedir.

2024 Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazananlar kurumların ekonomik gelişimdeki belirleyici rolünü detaylı bir şekilde inceleyerek, yolsuzluğun ve kurumsal zayıflıkların ekonomik kalkınmayı nasıl engellediğini am-

pirik verilerle desteklemektedir. Araştırmalarına göre, ülkeler arasındaki ekonomik kalkınma farklılıklarının temelinde kapsayıcı ve dışlayıcı kurumlar arasındaki ayırım yatmaktadır: Kapsayıcı kurumlar, bireylere fırsat eşitliği sağlayarak ekonomik büyümeyi destekler, inovasyonu teşvik eder ve verimli kaynak kullanımını mümkün kılar. Bu tür kurumlar, piyasa rekabetini artırarak girişimciliği destekler, hukukun üstünlüğünü sağlamlaştırır ve ekonomik karar alma süreçlerinin demokratik olmasını garanti eder. Dışlayıcı kurumlar ise, dar bir elit grubunun çıkarlarını koruyarak ekonomik fırsatları belirli kesimlere tahsis eder, kaynakların adaletsiz bir şekilde dağıtılmasına neden olur ve yolsuzluğun yayılmasına zemin hazırlar. Böyle bir ortamda ekonomik kaynaklar verimsiz projelere yönlendirilir, kamu hizmetlerinin kalitesi düşer ve gelir eşitsizliği artarak toplumsal huzursuzluk doğurur.

Bu çerçevede, yolsuzluğun önlenmesi ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması için kurumların hesap verebilirliğinin sağlanması, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve mülkiyet haklarının korunması gerekmektedir. Kapsayıcı kurumsal yapıya sahip ülkelerde ekonomik büyümenin daha istikrarlı olduğu gözlemlenirken, dışlayıcı kurumların hâkim olduğu ülkelerde ise ekonomik istikrarsızlık ve krizlerin daha sık yaşandığı tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasındaki ilişkiye dair çalışmaları, kurumsal zayıflıkların özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik durgunluğa neden olduğunu ve piyasa güvenini sarstığını göstermektedir. Devlet mekanizmalarının hesap verebilir olmadığı, kamu kaynaklarının etkin kullanılmadığı ve yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde, ekonomik büyüme uzun vadede sürdürülebilir olmaktan çıkmakta ve yabancı yatırımcılar bu tür ekonomilerden uzak durmaktadır.

Güçlü kurumlara sahip ülkelerde ise, yolsuzlukla mücadele daha etkin yürütülebilirken, zayıf kurumlara sahip ülkelerde yolsuzluk daha kalıcı ve yıkıcı bir sorun haline gelmektedir. Örneğin, bağımsız bir yargı sistemine sahip olmayan ülkelerde, yolsuzluğa karışan bireylerin hukuki süreçlerden kaçınabilmesi veya siyasal bağlantılarla cezasız kalması, ekonomik aktörlerin güvenini sarsarak yatırımcıların uzun vadeli planlarını engeller.

Kurumsal istikrarsızlık ve şeffaflık eksikliği, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal refahı da doğrudan etkileyerek gelir dağılımında adaletsizliğe ve sosyal kutuplaşmaya neden olmaktadır. Kamusal fonların belirli grupların çıkarlarına yönlendirilmesi, halkın kamu hizmetlerine erişimini kısıtlamakta ve temel haklara erişimde fırsat eşitsizliği yaratmaktadır. Bu durum, yalnızca ekonomik kalkınmayı sektöre uğratmakla kalmayıp, siyasi istikrarsızlığa da zemin hazırlamaktadır.

2024 Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanan Acemoğlu, Johnson ve Robinson'un çalışmaları, yolsuzlukla mücadelenin yalnızca ceza politikaları ile değil, köklü kurumsal reformlarla yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yolsuzluğun, yalnızca bireysel etik veya hukuki bir sorun olarak ele alınamayacağı, bunun ötesinde kurumsal yapılarla doğrudan ilişkili bir ekonomik mesele olduğu vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda, ekonomik büyümenin sürdürülebilir olabilmesi için devletin hesap verebilir olması, hukukun üstünlüğünün sağlanması, bağımsız denetim mekanizmalarının işletilmesi ve mülkiyet haklarının korunması gerekmektedir. Nobel Ödülü sahiplerinin çalışmaları, güçlü ve şeffaf kurumların varlığının, ekonomik kalkınmayı desteklemenin yanı sıra toplumsal eşitlik ve demokratik istikrar için de kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Özetle, 2024 Nobel Ekonomi Ödülü, yolsuzluğun ve kurumsal zayıflığın ekonomik sistem üzerindeki olumsuz etkilerini net bir şekilde gözler önüne sermekte ve kapsayıcı, hesap verebilir ve şeffaf kurumların uzun vadeli ekonomik başarı ve sosyal refah açısından vazgeçilmez olduğunu bir kez daha teyit etmektedir.

Bölüm 3:

Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algı Endeksi

Daha önce de belirtildiği gibi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü – Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI), farklı kurumlar tarafından hazırlanan çalışmalardaki yolsuzlukla ilgili verilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bileşik bir endekstir. Ne yazık ki, bu çalışmalardan hiçbiri ülkemize yer vermemektedir. Bu nedenle, Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün yararlandığı kaynaklar olan IMD, WEF, EIU ve Bertelsmann SGI’den gelen sorulara dayanarak iki ayrı anket hazırladık.²

Bu bölümde öncelikle, bu dört kaynaktan gelen sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda hesaplanan skorlar ayrı ayrı ele alınacaktır. Daha sonra her bir skorun ülkemizi sıralamada hangi noktaya yerleştirdiği incelenecek ve son olarak bileşik endeks skorumuzun bizi nasıl bir konuma taşıdığı değerlendirilecektir.

IMD Skoru

Ankete katılan iş insanlarının birinci soruya verdikleri yanıtlar temelinde KKTC’nin 2024 yılı için IMD skoru geçtiğimiz yıla göre iki puanlık

² Bu bölümde paylaşılan Kuzey Kıbrıs’a dair sonuçlar dışında kalan tüm skorlar Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün 2025 yılında yayınladığı rapordan gelmektedir. Raporun tamamı için bakınız: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>

bir düşüşle 25 olarak hesaplanmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisinde olduğu gibi, bizim skorumuz da iş insanlarına yapılan anketten elde edilmiştir. Güney Kıbrıs'ın skoru 40'tır ki bu skor, Batı Avrupa ve Avrupa Birliği (AB) ortalaması olan 61'in oldukça altındadır. Malta için bu skor mevcut değildir. Yakın komşularımız Türkiye ve Yunanistan'ın skorları sırasıyla 36 ve 48'dir.

WEF Skoru

Anketteki ikinci ve altıncı sorulardan gelen yanıtlar doğrultusunda KKTC'nin 2024 yılı için WEF skoru 41 olarak hesaplanmıştır. Bu skor, geçtiğimiz yıla göre bir puanlık bir iyileşmeye işaret etmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisine uygun olarak, bu skor da yalnızca iş insanlarına yapılan anketten elde edilmiştir. Benzer özellikler taşıyan ülkelerle kıyaslandığında, Güney Kıbrıs'ın WEF skoru 59, Malta'nın skoru ise 39'dur. Yakın komşularımıza baktığımızda, Yunanistan'ın skoru 46, Türkiye'nin skoru ise 34'tür. Batı Avrupa ve AB ülkelerinin ortalama WEF skoru ise 60'tır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, KKTC'nin skoru oldukça düşük kalmaktadır.

Tablo 1: KKTC-WEF 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Ortalama skor	Ortalama Skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?	1,2,3,4,5,6,7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	2.47	35
KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?	1,2,3,4,5,6,7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	3.22	46
İthalat-İhracat işlemleri		3.09	
Elektrik, telefon, su gibi kamu hizmetleri		3.68	
Yıllık vergi ödemeleri		3.04	
Kamu ihaleleri		2.29	
Mahkeme kararlarını etkileme		4.01	
Kuzey Kıbrıs - WEF 2024 Yolsuzluk Skoru =			41

EIU Skoru

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün bileşik endeksi oluştururken kullandığı kaynakları ve soruları tanımladığı dokümana göre, EIU skoru, kurumun merkezindeki uzmanlar ile ülke uzmanlarının görüşleri temelinde belirlenmektedir. Bu doğrultuda, biz de EIU skorunu yalnızca uzmanlardan gelen yanıtları esas alarak hesapladık.

Uzmanlardan gelen yanıtlar doğrultusunda, KKTC'nin 2024 yılı için EIU skoru 22 olarak hesaplanmıştır ve geçtiğimiz yıla göre bir puanlık bir gerileme söz konusudur. Bu skor, EIU skoru 67 olan Güney Kıbrıs'ın oldukça gerisindedir. KKTC, Batı Avrupa ve AB ortalaması olan 62'nin de çok uzağında kalmaktadır. Ayrıca, skorumuz Yunanistan ve Türkiye'nin 35 olan skorlarının da gerisindedir.

Tablo 2: KKTC-EIU 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ortalama Skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?	20
Kamu kaynakları bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanılıyor mu?	20
Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?	40
Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?	10
Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin prosedürler var mıdır?	30
Kamuda üst kademede (müsteşar ve müdür) yapılan atamalar yanında, kamuya bağlı kurum ve kuruluşların yönetim kurullarına yapılan atamalar ne ölçüde liyakata dayanmaktadır?	10
Kuzey Kıbrıs – EIU 2024 Skoru =	22

Bertelsmann SGI Skoru

Son olarak, uzmanlardan gelen yanıtlar temelinde hesaplanan Bertelsmann SGI skorlarına baktığımızda kaygı verici bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Bertelsmann SGI skorumuz 16'dır.

Bu skor, kamuda yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak amacıyla oluşturulan mekanizmaların fiiliyatta caydırıcı olmaktan çok uzak olduğunu göstermektedir. Bu skorda geçtiğimiz yıla göre üç puanlık bir düşüş yaşanmıştır. Yunanistan'ın skoru 57, Batı Avrupa ve AB ülkelerinin ortalama skoru ise 68'dir.

Tablo 3: KKTC-Bertelsmann SGI 2024 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ortalama Skor (100 üzerinden)
Medya ve yurttaşlar resmi bilgilere ne ölçüde erişebilmektedir?	30
Etkin ve bağımsız bir mali denetim birimi var mı?	5
Tespit edilen bir yolsuzluğun yargıya taşınması bağlamında, etkin ve bağımsız hareket eden bir Başsavcılık var mıdır?	15
Tespit edilen bir yolsuzluğun yargıya taşınması bağlamında, etkin ve bağımsız hareket eden bir Polis Teşkilatı var mıdır?	10
Bağımsız mahkemeler, hükümet ve kamu idaresinin yasalara uygun hareket edip etmediğini ne ölçüde kontrol eder?	45
Etkin ve bağımsız bir merkezi ihale sistemi/birimi var mı?	5
Parti finansmanı ve seçim kampanyası finansmanı ne ölçüde şeffaftır; etkin bir şekilde denetlenir ve kuralların ihlali durumunda orantılı ve caydırıcı yaptırıma tabidir?	10
Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirler (örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler) var mı?	10
Kuzey Kıbrıs – Bertelsmann – SGI 2024 skoru =	
16	

Bileşik Endeks ve KKTC'nin Konumu

Tüm bu skorların ortalaması alındığında, KKTC TI-CPI 2024 skoru 26 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4: KKTC Yolsuzluk Algı Endeksi 2024 skoru ve bileşenleri

Tablo 5: 2024 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerle karşılaştırılması

	Kuzey Kıbrıs	Kıbrıs Cum.	Malta	Yunanistan	Türkiye	Batı Avrupa ve AB
IMD	26	40		48	36	61
WEF	41	59	39	46	34	60
EIU	22	67	35	35	35	62
Bertelsmann SGI	16			57		68
TI-CPI	26	56	46	49	34	64
Sıralama	140	46	65	59	107	33

0-100 arasında yapılan değerlendirmede, 0 yolsuzluğun çok yüksek olduğunu, 100 ise yolsuzluğun hiç bulunmadığını göstermektedir. Bu yıl, en temiz üç ülke Danimarka, Finlandiya ve Singapur olmuştur. Geçen yıla göre ilk iki sıradaki ülkeler değişmezken, Singapur üçüncülüğü Yeni Zelanda'dan almıştır. Bu ülkelerin skorları sırasıyla 90, 88 ve 84'tür. Yolsuzluğun en yoğun olduğu ülkeler ise 10, 9 ve 8 skorlarına sahip Venezuela, Somali ve Güney Sudan'dır.

Tablo 6: 2024'te en iyi ve en kötü TI-CPI skorları olan ülkeler

Ülke	Skor	Sıralama
En iyi 10		
Danimarka	90	1
Finlandiya	88	2
Singapur	84	3
Yeni Zelanda	83	4
Lüksemburg	81	5
Norveç	81	5
İsviçre	81	5
İsveç	80	8
Hollanda	78	9
Avustralya	77	10
İzlanda	77	10
İrlanda	77	10
En kötü 10		
Kuzey Kore	15	170
Sudan	15	170
Nikaragua	14	172
Ekvator Ginesi	13	173
Eritre	13	173
Libya	13	173
Yemen	13	173
Suriye	12	177
Venezuela	10	178
Somali	9	179
Güney Sudan	8	180

26 skoru KKTC'yi, TI-CPI skoru hesaplanan 180 ülke ve bölge içerisinde Liberya, Mali, ve Pakistan'ın hemen ardında, Kamerun, Irak, Madagaskar, Meksika, Nijerya ve Uganda ile birlikte 140'ıncı sıraya yerleştirmektedir.

Bu skor, karşılaştırma yapılan tüm ülkelerden ve Batı Avrupa ile AB ortalamasından çok geride kaldığını göstermektedir.

Bu sıralamada:

- Güney Kıbrıs 46. sırada,
- Malta 65. sırada,
- Yunanistan 59. sırada,
- Türkiye ise 107. sıradadır.

Son derece kaygı verici bir diğer husus, KKTC'nin 26 puanlık skorunun dünya ortalaması olan 43'ün de oldukça gerisinde olmasıdır. Bu durum, yalnızca AB veya Batı Avrupa ülkeleri ile değil, küresel ölçekte de yolsuzluğun en yüksek algılandığı ülkeler seviyesinde olduğumuzu göstermektedir. KKTC, endekste 140. sırada yer alarak, hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve kamu yönetiminin güvenilirliği açısından dünya sıralamasında alt segmentte kalmaktadır.

Bu veriler, KKTC'de kamu yönetimine ve adalet sistemine duyulan güvenin düşük olduğunu ve yolsuzluğun artık toplumda yaygın ve sistematik bir olgu olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Yolsuzluk algısının bu kadar yüksek olması, yalnızca iş insanlarının kamu kurumlarına duyduğu güvenin zedelenmesiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı da doğrudan olumsuz etkilemektedir. Şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının eksikliği, yerel ve uluslararası yatırımcıların KKTC'yi güvenilir bir pazar olarak görmesini zorlaştırmakta ve uzun vadede ekonomik büyümeyi tehdit etmektedir.

Tablo 7: KKTC'nin TI-CPI 2024 sıralamasındaki yeri

Ülke	Skor	Sıralama
Bolivya	28	133
Gine	28	133
Esvatini	27	135
Gabon	27	135
Liberya	27	135
Mali	27	135
Pakistan	27	135
Kamerun	26	140
Kuzey Kıbrıs	26	140
Irak	26	140
Madagaskar	26	140
Meksika	26	140
Nijerya	26	140
Uganda	26	140
Guatemala	25	146
Kırgızistan	25	146
Mozambik	25	146
Orta Afrika Cumhuriyeti	24	149
Paraguay	24	149
Bangladeş	23	151
Kongo	23	151
İran	23	151

Bölüm 4:

İş İnsanlarıyla Yapılan Anketin Detaylı Sonuçları

İş insanlarıyla yapılan anket yolsuzlukla ilgili 13 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların bir kısmı Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün skor hesap-larken kullandığı sorularla bire bir aynıdır.

Bir kısmı Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün uzmanlara sorduğu sorulardan, bir kısmıysa Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün sıradan vatandaşlara uyguladığı Küresel Yolsuzluk Barometresi anketinde kullandığı sorulardandır. Kalan kısmıysa, ülkemiz özelinde bizim formüle ettiğimiz sorulardır. Bu bölümde, bu sorulara verilen yanıtlar detaylı bir şekilde rapor edilmektedir.

Soruların büyük çoğunluğunda katılımcılardan cevaplarını 1-7 arası bir ölçekte vermesi istenmiştir. Bu sorulara gelen yanıtların değerlendirilmesinde ve grafiklerin hazırlanmasında, 1-2 ve 6-7 net

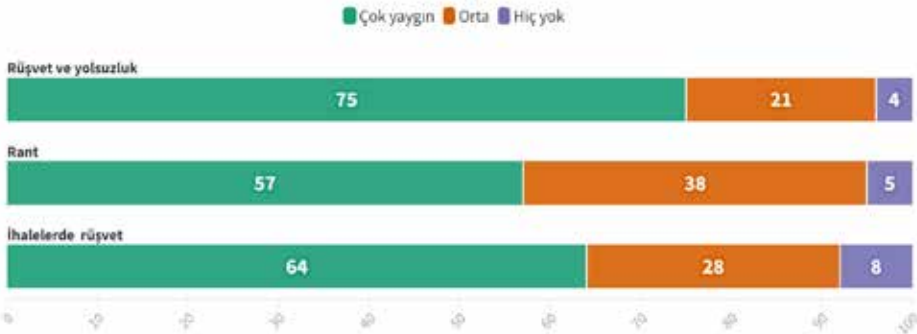
cevaplar olarak alınmış, 3-5 arası cevaplarsa ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir. Şöyle ki, örneğin soruda yolsuzlukla mücadelede herhangi bir kurumun ne kadar başarılı olduğu sorulmuşsa, '1-2' 'çok başarılı,' '3,4,5' orta, '6-7' ise 'çok başarısız' olarak değerlendirilmiş ve grafikler buna göre hazırlanmıştır. Bir önceki bölümde ele alınan skorların hesaplanmasında baz alınan cevaplardaysa doğrudan sayısal değer kullanılmıştır.

A. Yolsuzluk algısı ne düzeydedir ve bir önceki yıla göre nasıl değişmiştir?

Anket, IMD'den gelen ve ülkede yolsuzluk ve rüşvetin bulunup bulunmadığına dair doğrudan bir soruyla başlamaktadır. Ankete katılanların %75'i KKTC'de yolsuzluk ve rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, %4'ü yolsuzluğun hiç olmadığı kanaatindedir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların %96'sı, farklı derecelerde de olsa, ülkede yolsuzluk olduğunu düşünmektedir.

Biraz farklı şekilde formüle edilmiş dördüncü soru da benzer sonuçlar vermektedir. 'Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara rant olarak aktarılması ne kadar yaygındır?' şeklinde sorulduğu zaman katılımcıların %57'si 'çok yaygın' yanıtını verirken, sadece %5'i 'hiç yoktur' yanıtı vermiştir.

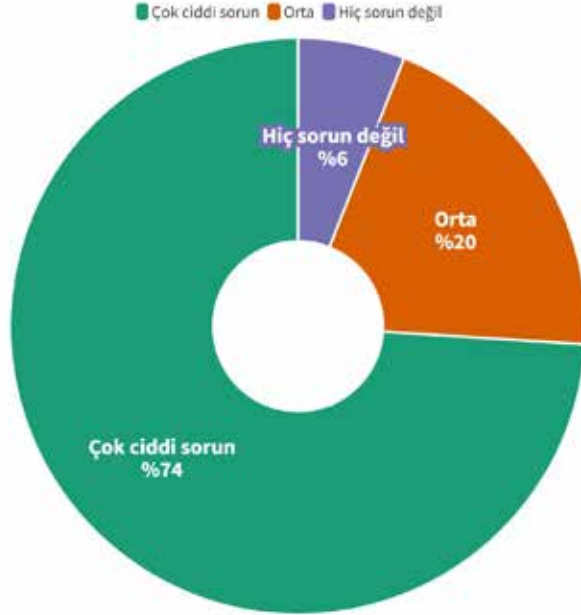
Grafik 1: Yolsuzluk, Rüşvet ve Rant

‘Yolsuzluk ülkemizde ne kadar büyük bir sorundur’ sorusuna (Soru 2) cevap verenlerin %74’ü ‘çok ciddi bir sorundur’ yanıtını verirken, %6’lık bir kesim bunun ‘hiç sorun olmadığını’ ifade etmiştir. Yolsuzluk ‘iş yapmayı ne ölçüde engelliyor?’ (Soru 3) sorusuna verilen yanıt da bu cevabı destekler niteliktedir. Katılımcıların %65’i yolsuzluğu iş yapmanın önünde ‘çok büyük bir engel’ olarak gördüğünü ifade ederken, ‘hiç engel değil’ diyenlerin oranı sadece %8’dir.

Beşinci sorudaysa, katılımcılardan yolsuzluğun bir önceki yıla göre artıp artmadığı konusunda bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. Bu soruya cevap verenlerin %29’u son bir yıl içerisinde yolsuzluğun aynı kalmış olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğuysa (%67) yolsuzluğun arttığı kanaatindedir; %4’lük küçük bir grup yolsuzluğun azalmış olduğu fikrini beyan etmiştir.

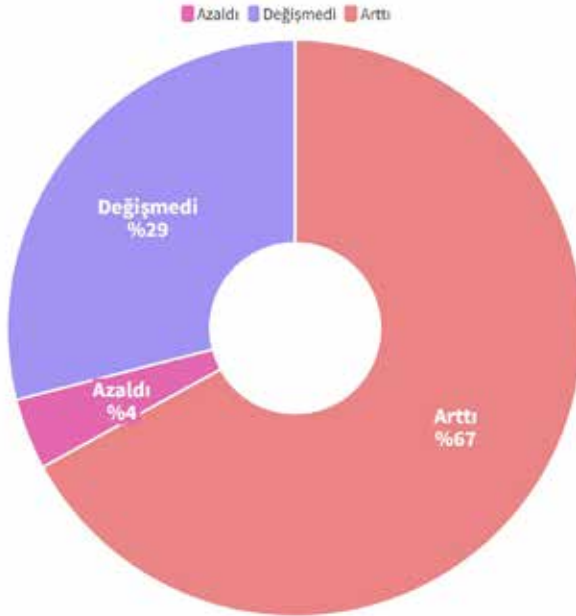
Grafik 2-1: Yolsuzluk ciddi bir sorun mu?

Grafik 2-2: İş yapmaya engel mi?

Grafik 2-3: Durum geçen yıla göre değişti mi?

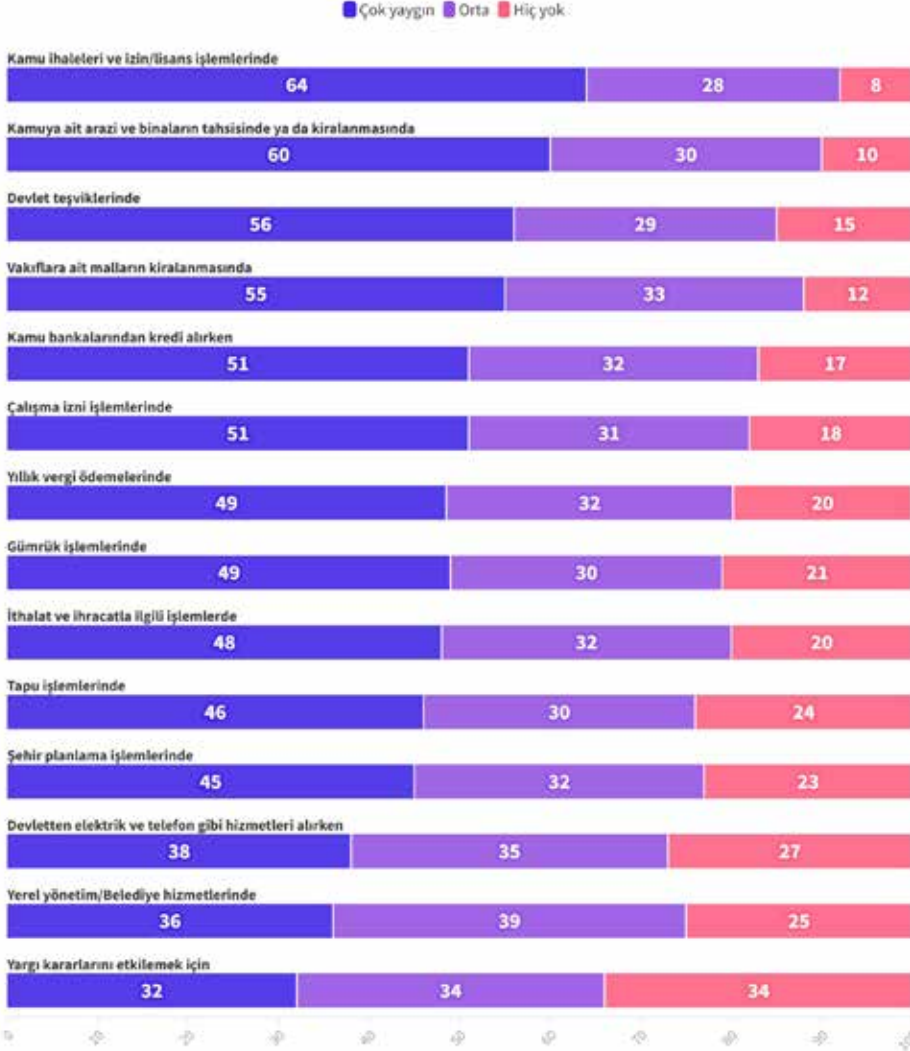

B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?

Altıncı soruda ‘KKTTC’de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?’ diye sorulmuştur. 2018 yılında yayınladığımız ilk raporda, WEF kaynaklı bu soruya ülkemiz şartlarına uygun olarak fazladan iki durum eklemiştik. Bunlar, ‘kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralınması’ ve ‘kamu bankalarından kredi alırken’di. Çalışmanın bulgularını paylaştığımız kesimlerden gelen geri iletiler doğrultusunda, ikinci çalışmada, ‘teşvikler’, ‘tapu işlemleri’, ‘gümrük işlemleri’ ve ‘şehir planlama’ izinleri de ankete eklendi. 2020 yılında çıkan üçüncü çalışmada, tüm bunlara ek olarak, ‘belediye hizmetleri’ de soru listesine eklenmiştir. 2023 yılında çıkan raporda, yine gelen geri iletiler doğrultusunda ‘vakıflara ait malların kiralınmasında’ eklendi. Bu sene de listeye ‘çalışma izni işlemleri’ eklendi. Fakat, bu sorular başka ülkelerde sorulmadığı, dolayısıyla da mukayese olanağı olmadığı için endeks skorunun hesaplanmasında kullanılmamıştır. Bununla birlikte, bu sorulara alınan yanıtlardan elde edilen bulgular ülkemizdeki yolsuzluk algısına ışık tutması açısından bir gösterge niteliğindedir.

Katılımcılara göre ‘rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmanın’ en yaygın olduğu üç işlem şu şekilde sıralanmıştır: Katılımcıların %64’ü ‘kamu ihaleleri ve izin/lisans işlemlerinde’ rüşvetin çok yaygın olduğunu düşünmektedir; ‘kamuya ait arazi ve binaların kiralınmasında’ rüşvetin çok yaygın olduğunu düşünenlerin oranı %60’dır; bu oran devlet teşviklerinde ise %56’dır.

Grafik 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?

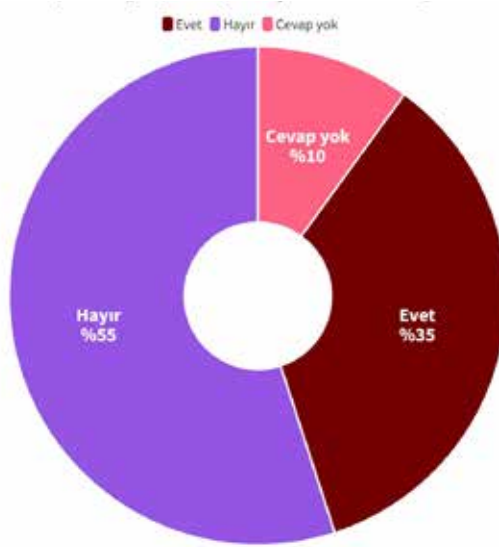
Rüşvetin en az olduğu alanlar sırasıyla şunlardır: Katılımcıların %32'si 'yargı kararlarını etkilemek için' rüşvetin ya da el altından ödeme yapmanın çok yaygın olduğunu söylemiştir. 'Yerel yönetim/belediye hizmetleri alırken' rüşvet vermenin çok yaygın olduğunu söyleyenlerin oranı %36, 'devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken' diyenlerinse %38'dir.

Geçen yıla göre en fazla kötüleşmenin yaşandığı alanlar, ‘kamu ihaleleri ve izin/lisans işlemleri’ (+5 puan), ‘devlet teşvikleri’ (+2 puan) ve ‘kamu bankalarından kredi alırken’ (+2 puan) olduğu gözlemlenmektedir. En fazla iyileşmenin olduğu alanların ise ‘tapu işlemleri’ (-12 puan), ‘yerel yönetim/belediye hizmetleri’ (-11 puan) ve ‘ithalat-ihracat işlemleri’ (-8 puan) olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıdaki soruya devam niteliğinde, “Son bir yıl içerisinde yukarıdaki hizmetlerden herhangi birini almak için siz ya da bir yakınınızın ilgili yetkiliye rüşvet ya da hediye vermeniz ya da bir iyilik yapmanız gerekti mi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, rüşvet verme, hediye sunma veya bir iyilik yapma gerekliliğini bildirenlerin oranında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 2023 yılında %25 olan bu oran, 2024 yılında %35’e yükselmiştir. Buna karşılık, rüşvet veya benzeri bir şeyi yapmadığını belirtenlerin oranı %61’den %55’e gerilemiştir. Cevap vermeyenlerin oranında da düşüş yaşanmış olup, %14’ten %10’a gerilemiştir. Bu bulgular, rüşvet ve benzeri uygulamaların giderek daha yaygın hale geldiğine dair algının güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Rüşvet veya benzeri bir ödemenin gerekli görülmesinin en önemli sebepleri incelendiğinde, ‘İşi/prosedürü hızlandırmak’ 2024 yılında da en yaygın neden olmaya devam etmektedir. Ancak, bu oran %43’ten %40’a gerileyerek kısmen azalmıştır. Benzer şekilde, ‘İşi/prosedürü tamamlayabilmek’ gerekçesi de %26’dan %20’ye düşmüştür. Öte yandan, ‘Yapılan işin maliyetini azaltmak’ (%4’ten %9’a) ve ‘Prosedürle ilgili bilgi almak’ (%1’den %9’a) nedenleri önemli ölçüde artış göstermiştir. ‘Belli bir sebep yok (ilişkileri iyi tutmakta her zaman fayda var)’ diyenlerin oranı da %7’den %11’e yükselmiştir. Bu değişimler, rüşvet ve benzeri ödemelerin artık sadece süreci hızlandırmak veya tamamlamak için değil, maliyet avantajı sağlamak ve prosedür hakkında bilgi edinmek amacıyla da daha fazla kullanıldığını göstermektedir.

Grafik 4: Son bir yılda ilgili yetkiliye rüşvet vermeniz gerekti mi?

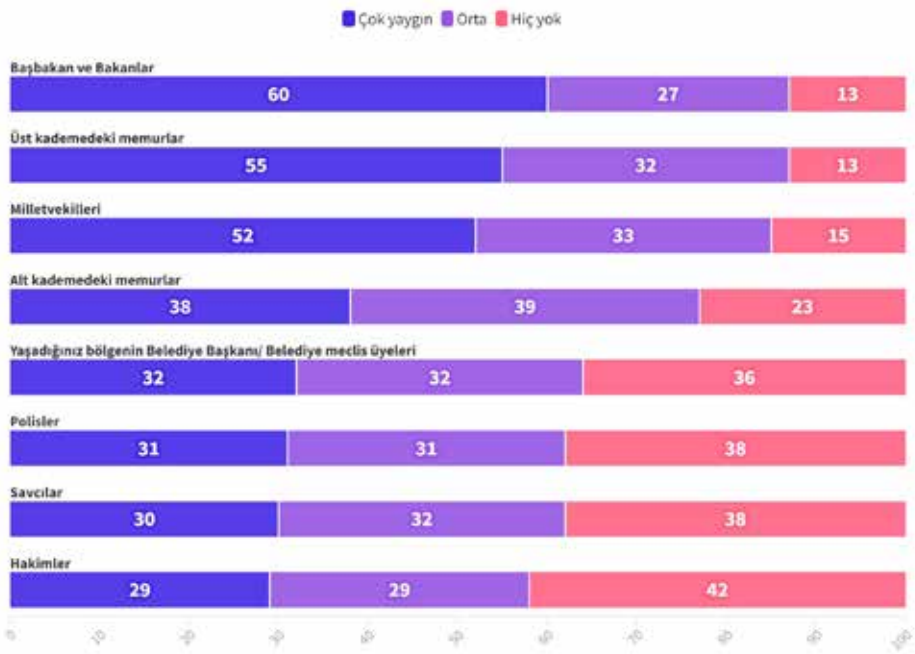
C. Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Kimler taraf oluyor?

Ankete katılanların %60'ı, Başbakan ve Bakanlar düzeyinde yolsuzluğun “çok yaygın” olduğunu belirtmiştir. Milletvekilleri için bu oran %52, üst kademe memurlar için %55, alt kademe memurlar için ise %38 olarak ölçülmüştür. Üst kademe memurların yolsuzluğa daha fazla karıştığı algısı, alt kademedeki memurlara kıyasla belirgin şekilde daha yüksektir.

Anket sonuçlarına göre yargı mensupları, %29'la yolsuzluğun en az yaygın olduğu grup olarak görülmektedir. Bu oran, Belediye Başkanı ve Belediye Meclis Üyeleri için %32, polis teşkilatı mensupları için %31 ve savcılar için %30'dur.

Bu oranlar, iş insanlarının gözünde, seçilmişler ve kamu görevlileri arasında yolsuzluğun önemli bir sorun olarak görüldüğünü göstermektedir.

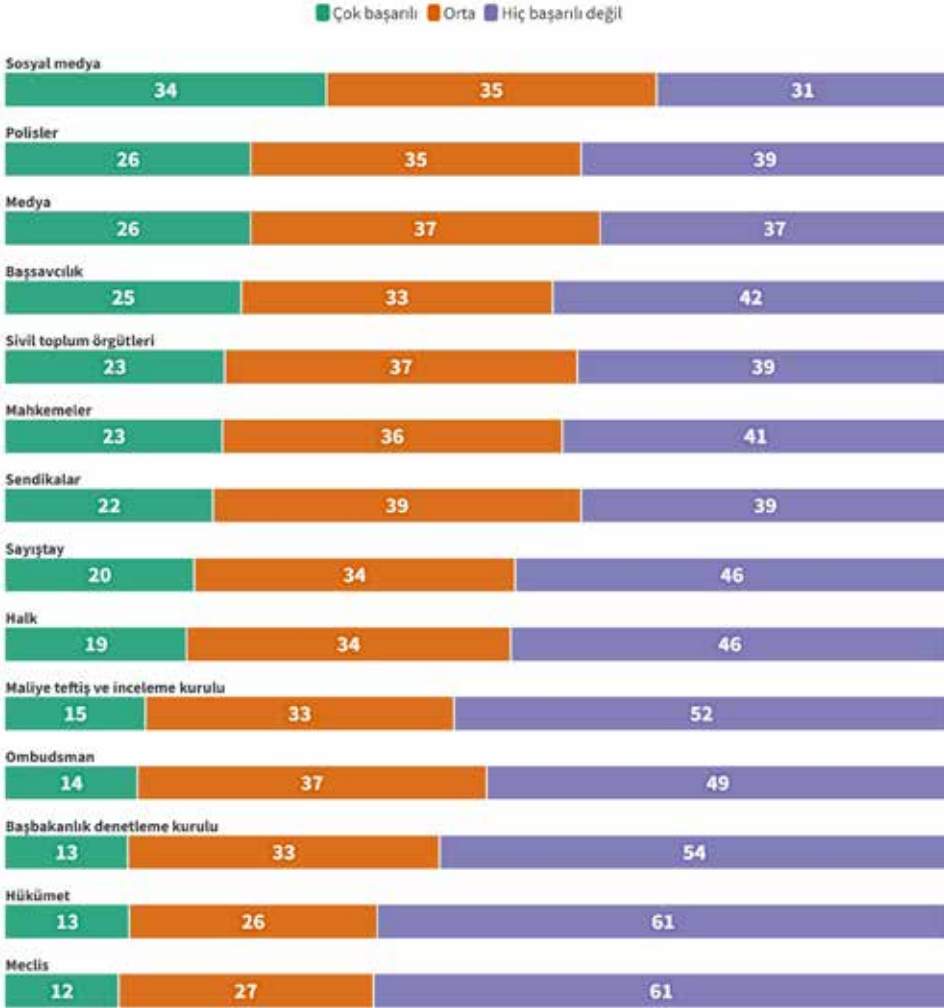
Grafik 5: Kimler yolsuzluğa karışıyor?

D. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılıdır?

İş insanlarıyla yapılan ankette, “Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?” sorusu sorulmuştur. Ankete katılan iş insanları arasında herhangi bir kurumu “son derece başarılı/etkili” bulanların oranı oldukça düşüktür.

Grafik 6: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?

Anket katılımcılarının en yüksek oranda başarılı bulduğu gruplar polis (%26), başsavcılık (%25) ve mahkemeler (%23) olmuştur. Sayıştay (%20) ve sivil toplum örgütleri (%24) de belirli bir oranda etkili görülmektedirler. Öte yandan, meclis (%61), hükümet (%60) ve Başbakanlık Denetleme Kurulu (%54) en yüksek oranda başarısız bulunan kurumlar arasında yer almaktadır. Geleneksel medya ve sosyal medyanın yolsuzlukla mücadelede etkinliği konusunda katılımcıların görüşleri daha olumlu olup, sosyal medyayı “çok başarılı” bulanların oranı %34 ile en

yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

2023 ile karşılaştırıldığında, yolsuzlukla mücadelede en büyük iyileşme sosyal medyanın etkisine yönelik algıda gerçekleşmiştir. Sosyal medyayı “çok başarılı” bulanların oranı %19’dan %34’e yükselerek 15 puanlık bir artış göstermiştir. Buna karşın, meclisin yolsuzlukla mücadeledeki başarı algısı önceki yıl ile aynı seviyede kalmış olup, “çok başarılı” bulanların oranı %12’de sabit kalmıştır. Bu durum, yasama organına yönelik güvenin iyileşme göstermediğini ve halkın bu kurumdan beklentilerinin değişmediğini ortaya koymaktadır.

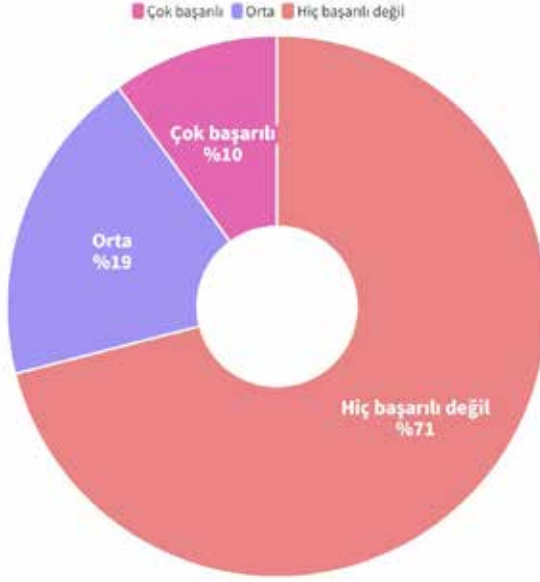
Genel olarak, işinsanlarının yolsuzlukla mücadelede kurumsal mekanizmalara duyduğu güvenin düşük olduğu ve özellikle seçilmişlerin bu alandaki performanslarının yetersiz bulunduğu görülmektedir.

E. Kara parayla mücadelede hükümetin performansı nasıl?

Geçen yıl ilk kez yöneltilen “Hükümet’in kara para aklama faaliyetleriyle mücadelesini ne kadar başarılı buluyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, 2024 yılında da büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, hükümetin bu alandaki performansını yetersiz bulmaya devam etmektedir. 2023 yılında %69 olan “hiç başarılı değil” yanıtı, 2024’te %71’e yükselmiştir. Buna karşılık, “çok başarılı” bulanların oranı ise %10’da kalmış, değişmemiştir.

Bu sonuçlar, iş dünyasının hükümetin kara para aklamayla mücadelesine duyduğu güvenin zayıf olduğunu ve bu alanda kayda değer bir iyileşme algısı oluşmadığını göstermektedir. Orta düzeyde başarılı bulanların oranının da %21’den %19’a gerilemesi, hükümetin etkinliğine dair genel algının daha da kötüleştiğini ortaya koymaktadır. Hükümetin bu konuda güven tesis edebilmesi için daha somut adımlar atması gerektiği açıktır.

Grafik 7: Kara parayla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?

F. Siyasette ve iş dünyasında liyakat, yolsuzluk, yolsuzluğa tolerans

Ankette katılımcılara, seçimler sırasında “seçmenlere belirli bir şekilde oy kullanmaları için para ödenmesi ya da özel bir menfaat vaat edilmesi” olayının ne sıklıkta gerçekleştiği sorulmuştur. 2024 yılında, bu durumun ‘çok sık’ yaşandığını düşünenlerin oranı %46’ya yükselmiştir (2023: %43). ‘Sıklıkla’ diyenlerin oranı ise %15 seviyesinde sabit kalmıştır. Buna karşılık, bunun nadiren veya hiç yaşanmadığını belirtenlerin toplam oranı %23 olup, geçen yıla kıyasla (%22) çok az bir artış göstermektedir. Bu veriler, menfaat sağlama yoluyla seçmenleri etkileme iddialarının yaygın bir algı oluşturduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde, iş insanlarına “seçmenlerin belirli bir şekilde oy kullanmamaları durumunda cezalandırılmakla tehdit edilmesi” konusundaki algıları da sorulmuştur. 2024 verileri, ‘çok sık’ diyenlerin oranının %26’dan %21’e gerilediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, ‘hiçbir za-

man' yanıtını verenlerin oranı da %32'den %30'a düşmüştür. Ayrıca, 'çok seyrek' yanıtını verenlerin oranı %11'den %16'ya yükselmiştir; bu da bazı katılımcıların bu tür olayları daha az sıklıkta gerçekleştiğine inandığını göstermektedir. Buna rağmen, seçmenlere yönelik baskı ve tehdit algısının tamamen ortadan kalkmadığı ve hala ciddi bir endişe kaynağı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Siyasette yolsuzluk, vergi kaçırma, yolsuzluğun cezalandırılması

	Hiçbir zaman (%)	Çok seyrek (%)	Bazen (%)	Sıklıkla (%)	Çok sık (%)
Yolsuzluğa karşıların cezalandırılması	45	28	14	9	4
Büyük şirketlerin vergi kaçırması	14	14	17	13	43
Kara para aklama	18	11	16	15	39
Seçimlerde menfaat	12	11	16	15	46
Seçimlerde tehdit	33	16	21	13	21

Anket sonuçları, iş insanlarının KKTC hükümetine dair algılarında belirgin bir değişim yaşandığını ortaya koymaktadır. Hükümetin büyük ölçüde, yalnızca kendi çıkarını düşünen, birkaç büyük çıkar grubu tarafından yönetildiğini düşünenlerin oranı %55'ten %62'ye yükselmiştir. Buna karşılık, bu görüşe katılmayanların oranı %32'den %16'ya düşerek önemli bir gerileme göstermiştir. Bu veriler, hükümetin yalnızca belirli grupların çıkarlarına hizmet ettiğine dair algının daha da güçlendiğini göstermektedir.

Büyük şirketlerin vergiden kaçınma eğilimine ilişkin algılarda ise kısmi bir değişim gözlemlenmektedir. 'Çok sık' diyenlerin oranı %41'den %43'e yükselmiştir. Buna karşılık, 'hiçbir zaman' diyenlerin oranı %8'den %14'e çıkmıştır, yani bazı katılımcılar bu tür olayların hiç yaşanmadığını

belirtmiştir. Ancak genel olarak, büyük şirketlerin vergi kaçırmasının yaygın bir sorun olduğuna dair algı geçen yıla kıyasla büyük ölçüde değişmemiştir. 2024 anket sonuçları, yolsuzluğa karışan yetkililere karşı cezai işlem uygulanmasına dair algının daha da olumsuz bir hale geldiğini ortaya koymaktadır. ‘Hiçbir zaman’ ya da ‘çok seyrek’ seçeneğini tercih edenlerin toplam oranı %64’ten %73’e yükselmiştir, yani katılımcıların büyük bir kısmı yetkililere yönelik hesap verme mekanizmalarının etkisiz olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık, ‘sıklıkla’ ya da ‘çok sık’ yanıtını verenlerin toplam oranı %12’den %13’e yükselmiş, yani bu artış oldukça sınırlı kalmıştır. Genel olarak, yetkililere yönelik cezai yaptırımların yeterince uygulanmadığı yönündeki algının güçlendiği görülmektedir.

2024 yılında ilk kez sorulan “Ülkemizde insanların başarı şansı çoğunlukla kendi liyakatlerine ve çabalarına bağlıdır” ifadesine verilen yanıtlar ise toplumun bu konuda net bir görüş birliği içinde olmadığını göstermektedir. Ankete katılan işinsanlarının %39’u bu ifadeye katıldığını belirtirken, %24’ü katılmadığını ifade etmiştir. Öte yandan, %37’lik bir kesim ise ne katıldığını ne de katılmadığını belirterek bu konuda kararsız bir tutum sergilemiştir. Bu sonuçlar, liyakat ve bireysel çabanın başarıda belirleyici olup olmadığı konusunda toplumda belirgin bir bölünmenin olduğunu göstermektedir.

Tablo 9: Yolsuzluk, torpil, liyakat

	Katılmıyorum (%)	Ne katılıyorum ne katılmıyorum (%)	Katılıyorum (%)
İşleri hızlandırmak için kamu kurumlarında çalışanlarla olan kişisel ilişki ve bağlantıların kullanılması kabul edilebilir bir şeydir.	56	19	25
İyi hizmet verdiği sürece, hükümetin yolsuzluğa bulaşması kabul edilebilir bir şeydir.	75	14	11
KKTC Hükümeti, büyük ölçüde, sadece kendi çıkarını düşünen, birkaç büyük çıkar grubu tarafından yönetilmektedir.	16	22	62
Ülkemizde insanların başarı şansı çoğunlukla kendi liyakatlerine ve çabalarına bağlıdır	24	37	39

2024 anket sonuçları, yolsuzluğa karşı toleransın artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. “İşleri hızlandırmak için kamu kurumlarında çalışanlarla olan kişisel ilişki ve bağlantıların kullanılması kabul edilebilir bir şeydir” ifadesine katıldığını belirtenlerin oranı %17’den %25’e yükselmiştir. Buna karşılık, bu ifadelere katılmayanların oranı %66’dan %56’ya gerilemiştir. Bu durum, iş insanları arasında bürokrasiyi aşmak için kişisel ilişkilerin kullanılmasının giderek daha fazla kabul gördüğüne işaret etmektedir.

Benzer şekilde, “İyi hizmet verdiği sürece, hükümetin yolsuzluğa bulaşması kabul edilebilir bir şeydir” ifadesine katılanların oranı %9’dan %11’e yükselmiştir. Bu görüşe katılmayanların oranı da hala yüksek olmakla birlikte %79’dan %75’e gerilemiştir. Bu eğilim, yolsuzluğun tolere edilebilir bir olgu olarak görülme eğiliminin az da olsa artmakta olduğunu göstermektedir.

Bölüm 5:

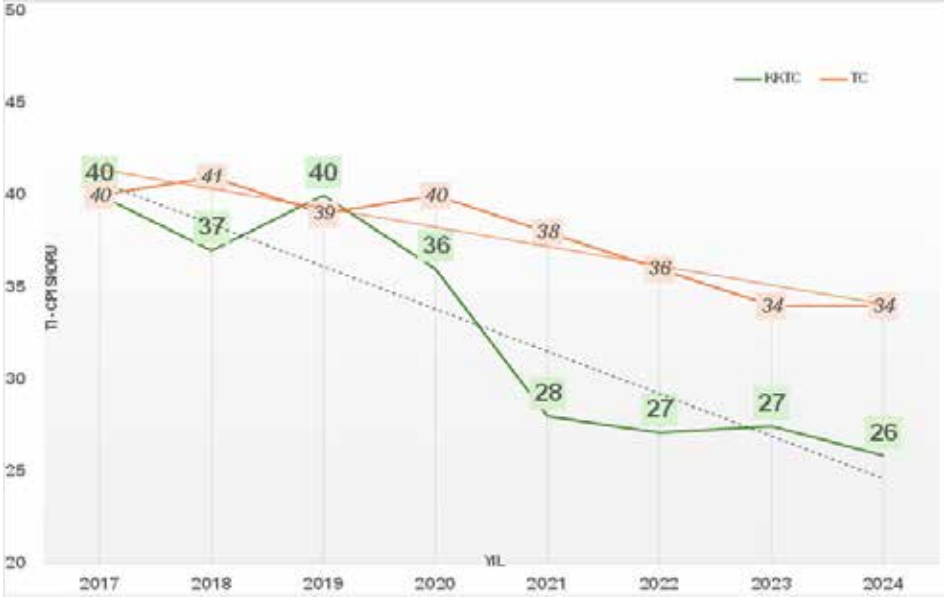
Sonuç ve Öneriler

2017 yılından beri iş insanları ve uzmanlarla yapılan anketlerden elde edilen sonuçlar, KKTC’de yolsuzluk algısının giderek kötüleştiğini göstermektedir.

2017’de 40 olan TI-CPI skoru, 2019’da 39’a, 2020’de 36’ya, 2021’de ise keskin bir düşüşle 28’e gerilemiştir. Sonrasında 2022 ve 2023 yıllarında 27 seviyesinde sabit kalan skor, 2024’te bir puan daha düşerek 26’ya inmiştir.

Skordaki bu düşüşe paralel olarak, KKTC’nin dünya sıralamasındaki yeri de gerilemiştir. 2017’de 81. sırada yer alan KKTC, 2020’de 104. sıraya, 2021’de 140. sıraya gerilemiştir. 2022 ve 2023’te bu sıralama değişmezken, 2024’te de aynı seviyede kalmıştır.

Bu eğilim, ülkedeki yolsuzluk algısının giderek kötüleştiğini ve uluslararası sıralamalardaki konumun da istikrarlı bir şekilde gerilediğini göstermektedir.

Grafik 8: 2017 – 2024 KKTC TI-CPI skoru

KKTC ve Türkiye'nin TI-CPI skorları karşılaştırıldığında, iki ülke arasındaki farkın giderek açıldığı görülmektedir. 2017 yılında her iki ülkenin skoru 40 iken, sonraki yıllarda Türkiye'nin skoru görece daha yavaş düşerken, KKTC'nin skoru çok daha keskin bir düşüş göstermiştir. 2020 yılında KKTC'nin skoru 36'ya gerilerken, Türkiye'nin skoru 40 seviyesinde kalmıştır. Bu fark, 2021'de 10 puana çıkmış (KKTC: 28, Türkiye: 38), 2023'te 7 puana inmiş (KKTC: 27, Türkiye: 34) ve 2024 itibarıyla yeniden 8 puana yükselmiştir (KKTC: 26, Türkiye: 34).

Bu eğilim, KKTC'de yolsuzluk algısının Türkiye'ye kıyasla çok daha hızlı kötüleştiğini ve iki ülke arasındaki farkın giderek açıldığını göstermektedir. 2017'de aynı seviyede bulunan yolsuzluk algısı, 2024 itibarıyla 8 puanlık bir farka ulaşmış olup, bu fark KKTC'deki yolsuzluk algısındaki hızlı bozulmayı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2024 skorunun bileşenlerine bakıldığında, genel eğilimin olumsuz yönde seyrettiği görülmektedir. 2023 yılında 27 olan genel CPI skoru, 2024

yılında 26'ya gerilemiştir. Bu düşüş, kısmen uzmanlardan gelen skorların azalması kısmense iş insanlarının değerlendirmelerinde yaşanan olumsuz değişikliklerden kaynaklanmaktadır.

Özellikle, IMD skoru 2023'te 27'yken 2024'te 25'e gerilemiştir. EIU skoru ise 23'ten 22'ye düşerek, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın yolsuzluk algısını artırdığına işaret etmektedir. Bertelsmann-SGI skoru 19'dan 16'ya gerileyerek en büyük düşüşün yaşandığı bileşen olmuştur. Bu durum, demokratik yönetim ve kurumsal etkinlik açısından ciddi zayıflıkların devam ettiğini göstermektedir. WEF skoru ise 40'tan 41'e yükselerek hafif bir iyileşme göstermiştir. Ancak bu artış, genel düşüş eğilimini dengelemek için yeterli olmamıştır.

İş insanlarının verdikleri yanıtlar, yolsuzluğun arttığını ve ekonomik karar alma süreçlerinde daha fazla belirsizlik ve şeffaflık eksikliği yaşandığını göstermektedir. Dahası, iş insanlarının skora dahil edilmeyen, daha genel sorulara verdikleri yanıtlar, daha ciddi bir kötüleşmeye işaret etmektedir. 2024 yılı anketinde, iş insanlarının %69'u geçtiğimiz bir yıl içerisinde yolsuzluğun arttığını ifade etmiştir. Buna karşılık, durumun iyiye gittiğini düşünenlerin oranı sadece %4'te kalmıştır. Önceki yıl, yolsuzluğun arttığını söyleyenlerin oranı %65 seviyesindeydi, dolayısıyla bu yıl olumsuz algıda bir artış yaşanmıştır. Benzer şekilde, yolsuzluğu 'çok ciddi bir sorun' olarak görenlerin oranı geçtiğimiz iki yılda %80 seviyesindeyken, 2024 yılında %83'e yükselmiştir. Bu, iş insanları arasında yolsuzluğun ülkenin en büyük yapısal sorunlarından biri olarak algılanmaya devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca, yolsuzluğun KKTTC'de iş yapmanın önünde 'büyük bir engel' olduğunu düşünenlerin oranı da artarak %68'den %72'ye çıkmıştır. Bu bulgular, iş insanlarının iş ortamındaki şeffaflık eksikliğinden ve yolsuzlukla mücadelede etkin adımların atılmadığından giderek daha fazla endişe duyduğunu göstermektedir.

Sorular ne şekilde formüle edilirse edilsin, yolsuzluğun yaygın olduğu algısı değişmemektedir.

Yolsuzluk Algısında Süregelen Kötüleşme

Yolsuzluğa ilişkin göstergeler incelendiğinde, özellikle kamu kaynaklarının aktarımı ve kamu hizmetlerine erişim gibi alanlarda yolsuzluğun arttığı görülmektedir. Örneğin, kamu ihaleleri ve izin/lisans işlemlerinde rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu düşünenlerin oranı 2023'te %59 iken 2024'te %64'e yükselmiştir. Benzer şekilde, kamu bankalarından kredi alırken rüşvetin yaygın olduğunu belirtenlerin oranı %49'dan %51'e çıkmıştır. Kamuya ait arazi ve binaların tahsisinde yolsuzluk algısı da artış göstermiş, 'çok yaygın' diyenlerin oranı %58'den %60'a yükselmiştir. Devlet teşviklerinde de benzer bir eğilim gözlenmiş ve rüşvetin yaygın olduğunu düşünenlerin oranı %54'ten %56'ya çıkmıştır. Ayrıca, ilk defa ankete koyduğumuz, çalışma izni işlemlerinde rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu belirtenlerin oranı %51'dir. Bununla birlikte, bazı alanlarda göreceli iyileşmeler kaydedilmiştir. Ancak bu iyileşmeler, genel düşüş eğilimi içinde istisnai durumlar olarak kalmaktadır. Veriler, iş dünyasının kamu kurumlarıyla olan etkileşiminde yolsuzluk algısının arttığını göstermektedir.

Kurumsal Güven Kaybı ve Demokratik Gerileme

Kurumsal yönetim açısından bakıldığında, uzmanların verdiği skorların gerilemesi, denetim mekanizmalarına olan güvenin zayıfladığını göstermektedir. Bilgiye erişim skoru 35'ten 30'a, mali denetim skoru 10'dan 5'e, parti finansmanı düzenlemeleri skoru 20'den 10'a gerilemiştir. İhale sistemine olan güven 15'ten 5'e düşerek, kamu ihalelerinde şeffaflığın azaldığını göstermektedir. Bu göstergeler, şeffaflık eksikliğinin ve parti finansmanındaki düzensizliklerin arttığını göstermektedir.

Genel Değerlendirme: Yolsuzlukla Mücadelede Geriye Gidiş

2024 yılı itibarıyla, KKTC'nin yolsuzlukla mücadelede daha da geriye gittiği görülmektedir. IMD, EIU ve Bertelsmann-SGI skorlarındaki düşüşler, ekonomide ve yönetimde şeffaflık eksikliğinin ve yolsuzluk algısının arttığını göstermektedir. Sadece WEF skorunda küçük bir iyileşme görülse de genel tablo daha olumsuz bir seyir izlemektedir.

Genel olarak, yolsuzluk algısının arttığı, kurumsal bağımsızlığın zayıfladığı, denetim mekanizmalarına duyulan güvenin azaldığı bir

dönemden geçildiği söylenebilir. Bu göstergeler, yolsuzlukla mücadelede daha etkin politikaların geliştirilmesi ve kamu yönetiminde şeffaflık ile hesap verebilirliğin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Ne yapılabilir?

Peki bu durumu değiştirebilmek için neler yapılabilir? Çeşitli kurumsal düzenlemelerle yolsuzluk düzeyini düşürmek mümkündür. Daha önceki yedi raporda olduğu gibi bu yıl da dört somut öneri üzerinde duruyoruz. Bu önerileri istikrarlı bir şekilde vurgulamamızın iki temel nedeni bulunmaktadır:

1. Bu konularda kamuoyunda belirgin bir hassasiyet ve beklenti bulunmaktadır.
2. Bu reformların uygulanması nispeten kolaydır ve hızlı bir şekilde hayata geçirilebilir.

Önerilerin tamamının hayata geçirilmesi durumunda, yolsuzluğu önleme anlamında kurumsal altyapımız daha güçlü hale geleceği gibi, ülkemizin TI-CPI skorunda ve sıralamadaki yerinde de belirgin bir iyileşme görülecektir.

Tablo 10: Önerilen 4 Reformun Uygulanması Halinde Skorlar ve Sıralamadaki Yerimiz Nasıl Değişirdi?

Reform	İlgili Skordaki Artış	Genel Sekordaki Artış	Çıktılan Basamak Sayısı
Hiç siyasi atama yapılmaması (EIU)	15	4	10
Denetime tabi olmayan herhangi bir fon bulunmaması (EIU)	10	3	7
Şeffaf mal ve borç bildirimini (SGI)	11	3	7
Bilgiye erişimin sağlanması (SGI)	9	2	7
Tüm reformların uygulanması	45	11	41

1. Üst Düzey Siyasi Atamaların Sınırlandırılması

İlk önerimiz, üçlü kararnameyle yapılan üst düzey siyasi atamaların sınırlandırılmasıdır. Hükümet değişiklikleriyle birlikte müdür seviyesinde yapılan topyekûn değişiklikler, kurumsal istikrarsızlığa ve profesyonellikten uzaklaşmaya neden olmaktadır.

Önerimiz, her bakanlıkta yalnızca müsteşar seviyesinde bir siyasi atamanın yapılmasıdır. Bu, hem bürokrasinin daha profesyonel hale gelmesini sağlayacak hem de kurumsal hafızanın korunmasına yardımcı olacaktır.

Tabloya göre, bu reformun uygulanması, EIU skorunda 15 puanlık bir artış sağlayarak genel TI-CPI skorunda 4 puanlık bir iyileşmeye ve ülkenin sıralamada 10 basamak yükselmesine katkıda bulunacaktır.

2. Kamu Kaynaklarının Denetimi ve Şeffaflık Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Kamuoyunda, mali denetime tabi olmayan ödeneklerin bulunduğu dair yaygın bir algı vardır. Ancak uzmanlarla yapılan görüşmeler, teknik olarak kamuda mali denetime tabi olmayan herhangi bir fonun bulunmadığını göstermektedir.

Dolayısıyla burada yeni bir yasa geçirmekten ziyade, mevcut yasaların titizlikle uygulanması ve mali denetim kurumlarının daha etkin çalıştırılması gerekmektedir.

Bu reformun uygulanması EIU skorunda 10 puan, genel TI-CPI skorunda 3 puan iyileşme sağlayarak ülkemizin sıralamada 7 basamak yükselmesine katkıda bulunacaktır.

3. Şeffaf Mal ve Borç Bildirimi

Mal ve borç bildiriminde şeffaflık, yolsuzlukla mücadelede kritik bir adımdır. Üst düzey kamu görevlileri ve siyasilerin mal varlıklarının düzenli olarak açıklanması ve kamuoyunun erişimine açık hale getirilmesi, haksız kazançların ve çıkar çatışmalarının önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Tabloya göre, bu reformun uygulanması SGI

skorunda 11 puan, genel TI-CPI skorunda 3 puan iyileşme sağlayarak ülkenin sıralamada 7 basamak yükselmesine neden olacaktır.

4. Bilgiye Erişim Hakkının Güçlendirilmesi

Bilgiye erişim konusunda yürürlükte olan düzenlemelerin tam anlamıyla uygulanması ve kamu verilerinin daha ulaşılabilir hale getirilmesi, şeffaf bir yönetim için elzemdir. Özellikle kamu ihale süreçleri, siyasi bağışlar, kamuya ait mülklerin tahsisi gibi kritik alanlardaki bilgilerin kamuya açık olması, yolsuzlukla mücadelede caydırıcı bir rol oynayacaktır.

Bu reformun hayata geçirilmesi SGI skorunda 9 puan, genel TI-CPI skorunda 2 puan iyileşme sağlayarak ülkenin sıralamada 7 basamak yükselmesine katkıda bulunacaktır.

Bütün Reformlar Uygulanırsa?

Eğer bu dört reform aynı anda hayata geçirilirse, kurumsal yapıda belirgin bir iyileşme sağlanabilir. Tüm reformların uygulanması:

- Bileşen bazında 45 puanlık bir skor artışı sağlayacaktır.
- Genel TI-CPI skorunu 11 puan artıracaktır.
- Ülkenin sıralamada 41 basamak yükselmesini mümkün kılacaktır.

Bu reformlar, yolsuzlukla mücadelede somut adımlar atıldığını ve yönetişimde daha şeffaf bir sürecin benimsendiğini göstermesi açısından hayati önemdedir.

Bu dört reformun yanı sıra, yolsuzluğun tespiti ve cezalandırılmasında önemli rol oynayan denetim kurumlarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle mali denetim kurumları, Başsavcılık, polis ve yargının bağımsızlığı güçlendirilmeli ve siyasi baskılardan tamamen arındırılmalıdır. Bu hedefe ulaşmak için, siyasi aktörlerin bu kurumlar üzerindeki etkisini en aza indiren yapısal reformlar yapılmalı ve atamalar liyakat esasına dayalı, şeffaf bir süreçle gerçekleştirilmelidir.

Tüm bunların hayata geçirilmesi, ülkemizde yolsuzluğa karşı somut mücadeleye zemin hazırlayacaktır.

Seçilmiş Kaynaklar

A Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown Business.

Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2019). *The narrow corridor: States, societies, and the fate of liberty*. Penguin Press.

Acemoglu, D., & Johnson, S. (2023). *Power and progress: Our thousand-year struggle over technology and prosperity*. PublicAffairs.

Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.

Abed, G., & Gupta, S. (2002). Governance, corruption and economic performance. International Monetary Fund.

Ades, A., & Di Tella, R. (1999). Rents, competition and corruption. *American Economic Review*, 89(4), 982–993.

Agasso Jr., D. (2013). The “varnished putrefaction” of corrupt Christians. *Vatican Insider*. Retrieved from <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/santa-marta-29582/>.

Bardhan, P. (1997). Corruption and development: A review of issues. *Journal of Economic Literature*, 25(3), 1320–1346.

BBC. (2006, February). The cost of corruption in Africa. BBC News. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4723572.stm>.

Blunt, E. (2002, September). Corruption ‘costs’ Africa billions. BBC News. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2265387.stm>.

Brunetti, A., & Weder, B. (2003). A free press is bad news for corruption. *Journal of Public Economics*, 87(7-8), 1801–1824.

Campos, N. F., & Giovannoni, F. (2007). Lobbying and corruption and political influence. *Public Choice*, 131(1-2), 1–21.

Choi, E., & Woo, J. (2011). Liberal reform, political corruption, and socio-economic impacts in Asia and Eastern Europe. *International Journal of Comparative Sociology*, 52(3), 181–196.

Chowdhury, S. K. (2004). The effect of democracy and press freedom on corruption: An empirical test. *Economics Letters*, 85(1), 93–101.

- Clarke, G. R. G., & Xu, L. C. (2004). Privatization, competition, and corruption: How characteristics of bribe takers and payers affect bribes to utilities. *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 2067–2097.
- Di Tella, R., & Schargrodsky, E. (2003). The role of wages and auditing during a crackdown on corruption in the city of Buenos Aires. *Journal of Law and Economics*, 46(1), 269–292.
- Dimitrova-Grajzl, V., Grajzl, P., & Guse, A. J. (2012). Trust, perceptions of corruption, and demand for regulation: Evidence from post-socialist countries. *Journal of Socio-Economics*, 41(3), 292–303.
- Ernur, E. (2017, February 20). KKTTC'de yolsuzluk yaygın. *Kıbrıs Gazetesi*. Retrieved from <http://www.kibrisgazetesi.com/ekonomi/kktcde-yolsuzluk-yaygin/12987>.
- Gokcekus, O., & Godet, A. (2006). Group dynamics of corruption in public organizations. *Journal of Economic Policy Reform*, 9(3), 275–287.
- Gokcekus, O., & Knörich, J. (2006). Does quality of openness affect corruption? *Economics Letters*, 91(2), 190–196.
- Gokcekus, O. (2008). Is it Protestant tradition or current Protestant population that affects corruption? *Economics Letters*, 99(1), 59–62.
- Gokcekus, O., & Muedin, A. E. (2008). Quantifying corruption by a human capital earnings equation. *International Review of Economics*, 55(3-4), 243–252.
- Gokcekus, O., & Suzuki, Y. (2011). Business cycles and corruption. *Economics Letters*, 111(2), 138-140.
- Gokcekus, O., & Suzuki, Y. (2013). Intensity of trade with the EU and corruption in Africa. *Journal of Economic Integration*, 28(4), 610–630.
- Gokcekus, O., & Bengyak, K. (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others*. World Scientific.
- Gokcekus, O. (2024). Navigating public health services: Personal connections vs. bribes in the northern part of Cyprus. *Journal of Health Systems and Policies*, 6(1), 79-102.
- Gokcekus, O. (2024). Rising bribes: Accessing public health services in Northern Cyprus during COVID-19. *Turkish Journal of Public Health*, 22(1), 102-111.
- Gokcekus, O., Muchova, E., & Brincikova, Z. (2015). Level and quality of openness and corruption in the ECA countries. *Applied Economics Letters*, 22(16), 1340-1344.
- Gokcekus, O., & Sonan, S. (2017). Political contributions and corruption in the United

States. *Journal of Economic Policy Reform*, 20(4), 360-372.

Gokcekus, O., & Ekici, T. (2020). Religion, religiosity, and corruption. *Review of Religious Research*, 62, 562-581.

Gokcekus, O., & Schneider, F. (2020). Are shadow economy and corruption in US states substitutive or complementary? An empirical investigation. *Sosyoekonomi*, 28(46), 11-23.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2018). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2017*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2019). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2018*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2020). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2019*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2021). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2020*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2022). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2021*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2023). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2022*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö., & Sonan, S. (2024). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2023*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gorodnichenko, Y., & Peter, S. K. (2007). Public sector pay and corruption: Measuring bribery from micro data. *Journal of Public Economics*, 91(5-6), 963-991.

Gupta, S., & Alonse-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3(1), 23-45.

Hessel, M., & Murphy, K. (2004). Stealing the state, and everything else: A survey of corruption in the postcommunist world. *Transparency International Working Paper*.

Johnston, M. (1997). *Public Officials, Private Interests, and Sustainable Democracy: When Politics and Corruption Meet*. Peterson Institute for International Economics.

Kaufmann, D., Hellman, J., Jones, G., & Schankerman, M. (2001). Measuring governance, corruption, and state capture: How firms and bureaucrats shape the business environment in transition economies. *World Bank Policy Research Working Paper No. 2312*.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2006). *Measuring corruption: Myths and reali-*

ties. Development Outreach. World Bank.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.

Klitgaard, R. (1998). International cooperation against corruption. *Finance and Development*, 35(1), 3–6.

Klitgaard, R. (2000). Subverting corruption. *Finance and Development*, 37(2), 2–5.

Knack, S. (2006). Measuring corruption in Eastern Europe and Central Asia: A critique of the cross-country indicators. World Bank Policy Research Working Paper No. 3968.

Knack, S., & Kisunko, G. (2011). Trends in Corruption and Regulatory Burden in Eastern Europe and Central Asia. World Bank.

Lambsdorff, J. (2003a). How corruption affects productivity. *Kyklos*, 56(4), 457–474.

Lambsdorff, J. (2003b). How corruption affects persistent capital flows. *Economics of Governance*, 4(3), 229–243.

Lambsdorff, J. (2003c). Transparency International corruption perceptions index. In Transparency International, *Global Corruption Report 2003* (pp. 262–265). Pluto Press.

Lambsdorff, J. (2007). *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy*. Cambridge University Press.

Lambsdorff, J. (2008). Transparency International 2007 corruption perceptions index. In Transparency International, *Global Corruption Report 2007* (pp. 296–302). Cambridge University Press.

Lipset, S. M., & Lenz, G. S. (2000). Corruption, culture, and markets. In Harrison, L. E., & Huntington, S. P. (Eds.), *Culture Matters*. Basic Books.

Mauro, P. (2004). The persistence of corruption and slow economic growth. IMF Staff Paper, 51. International Monetary Fund.

Mukherjee, R., & Gokcekus, O. (2004). Gender and corruption in the public sector. In Transparency International, *Global Corruption Report 2004* (pp. 337–339). Pluto Press.

Nottebaum, D., & Gokcekus, O. (2013). Enlargement and corruption in the EU: A race to bottom or top? In Stancetic, V., & Jovanovic, S. M. (Eds.), *History and Politics in the Western Balkans: Changes at the Turn of the Millennium* (pp. 184–213). Center for Good Governance Studies.

Olken, B. (2007). Monitoring corruption: Evidence from a field experiment in Indonesia. *Journal of Political Economy*, 115(2), 200–249.

- Reinikka, R., & Svensson, J. (2004). Local capture: Evidence from a central government transfer program in Uganda. *Quarterly Journal of Economics*, 119(2), 678–704.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*. Cambridge University Press.
- Sandholtz, W., & Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: Economic structure, democracy, and trade. *International Studies Quarterly*, 44(1), 31–50.
- Schleifer, A., & Vishny, R. (1993). Corruption. *Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.
- Sonan, S., & Gökçekuş, Ö. (2020). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Barometresi*.
- Sonan, S., & Gökçekuş, Ö. (2022). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Barometresi 2021*.
- Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 19–42.
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment, and growth. IMF Working Paper No. 97/139.
- Transparency International. (2004). *Transparency International Global Corruption Report 2004*. Pluto Press.
- Transparency International. (2006). *Transparency International Global Corruption Report 2006: Health*. Pluto Press.
- Transparency International. (2021). *Corruption Perceptions Index 2020*. Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>.
- Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399–457.
- Treisman, D. (2007). What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national research? *Annual Review of Political Science*, 10, 211–244.
- World Bank. (2000). *Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate*. World Bank.
- World Bank. (2013). Corruption is “public enemy number one” in developing countries, says World Bank Group President Kim. World Bank. Retrieved from <http://www.world-bank.org/en/news/press-release/2013/12/19/corruption-developing-countries-world-bank-group-president-kim>.

Bu rapor, Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısını ölçmek ve bu konuda farkındalık oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan ancak ülkemizi kapsamayan Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) metodolojisini temel almakta ve iş insanları ile uzmanların yanıtladığı iki ayrı ankete dayanmaktadır. Buna ek olarak, rapor, TI-CPI çalışmalarından farklı olarak yalnızca bir skor hesaplamasının ötesine geçerek iş insanlarının yolsuzluk konusundaki algılarını ve deneyimlerini derinlemesine incelemektedir.

Bu yıl sekizincisi tamamlanan çalışmada, Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2024 skoru 100 üzerinden 26 olarak hesaplanmıştır. Bu skor, 2025 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2024 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün oldukça altındadır ve 2023 yılında olduğu gibi ülkemizi 140'ıncı sıraya yerleştirmektedir. Ülkemizin 2024 skoru, Türkiye'nin skorunun 8 puan, Güney Kıbrıs'ının ise 30 puan gerisindedir; Kuzey Kıbrıs'ın sıralamadaki yeri değişmese de komşularıyla arasındaki farkın açılması, yolsuzlukla mücadelede yeterli ilerlemenin sağlanmadığını göstermektedir.